

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС»
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Льон Олексій Миколайович

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

Міжбанківське кредитування в Україні: проблеми та перспективи розвитку
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Студента 2 курсу _____ О. М. Льон

групи БС.м-81а

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

Кваліфікаційна робота магістра містить результати власних досліджень.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ Льон О. М.

Керівник: асистент, к.е.н. _____ Малиш Д. О.

Суми – 2019 рік

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи магістра

на тему: «МІЖБАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»

студента Льон Олексія Миколайовича

Актуальність теми кваліфікаційної роботи. У сучасних кризових умовах розвитку економіки України дослідження стану ринку міжбанківського кредитування набуває особливого значення, оскільки саме йому відводиться вагома роль у покращенні ступеня ліквідності та платоспроможності банківських установ, а також у забезпеченні стабільного розвитку банківської системи загалом. Така ситуація зумовлена підвищенням вимог до банківської системи, її стійкості та кредитно-інвестиційного потенціалу, а також спадом виробництва, який спостерігається уже кілька останніх років, значним відтоком депозитів юридичних і фізичних осіб та терміном їхнього розміщення в банках.

Важливість міжбанківського кредитування також посилюється тим, що в умовах фінансової нестабільності та кризових процесів збільшується потреба банківських установ у оперативних позикових інструментах з метою виконання своїх поточних зобов'язань. Проте зауважимо, що з усіх існуючих фінансових інструментів сьогодні саме міжбанківські кредити найбільш швидко реагують на зміну кон'юнктури фінансового ринку. Саме тому банківські установи все частіше розглядають міжбанківські кредити як оперативне джерело отримання ресурсів задля виконання активних операцій на інших секторах фінансового ринку. Тому особливої актуальності набувають дослідження сучасних тенденцій розвитку ринку міжбанківського кредитування, виокремлення основних проблем і пропозицій щодо його подальшого функціонування.

Метою кваліфікаційної роботи є вивчення структури міжбанківського кредитного ринку України, аналіз сучасних тенденцій та суперечностей його розвитку в умовах кризових процесів і трансформації вітчизняної економіки.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають в процесі реалізації міжбанківського кредитування.

Предметом дослідження виступає міжбанківське кредитування.

У процесі дослідження для досягнення поставленої мети застосовано загальнонаукові та спеціальні прийоми і методи пізнання. Зокрема, у першому розділі застосовано діалектичні, системні та структурні методи, що сприяло реалізації концептуальної єдності дослідження. В другому – економіко-статистичні методи, аналіз і синтез, узагальнення, індукцію і дедукцію, порівняння, зокрема, групування, відносні величини та табличні прийоми.

Інформаційна база роботи. Статистичну і фактологічну основу дослідження складають закони України, постанови та декрети Кабінету Міністрів України, укази Президента України, нормативні документи Національного банку України, банківських установ.

Наукова новизна одержаних результатів. У дипломному дослідженні автор одержав наступні основні наукові результати, які розкривають його особистий внесок у вирішення проблеми, що досліджується, та характеризують новизну роботи:

– на підставі вивчення існуючих підходів до сутності міжбанківського кредиту запропоновано визначити поняття «міжбанківський кредит» як економічні відносини між банками з приводу руху позичкового капіталу в грошовій формі на договірній основі з метою збільшення ресурсної бази банків для розширення їх активної діяльності, отримання прибутку та виконання нормативних вимог центрального банку;

– уточнено визначення ринку міжбанківських кредитів як ринку, на якому відбувається перерозподіл тимчасово вільних грошових ресурсів між банківськими установами та між банківськими установами і центральним банком з використанням різних фінансових інструментів та на договірних засадах.

Практичне значення одержаних результатів дипломного дослідження полягає у можливості застосування його основних положень і висновків у діяльності вітчизняних банків на міжбанківському кредитному ринку.

Основний зміст кваліфікаційної роботи викладено на 54 сторінках, у тому числі список використаних джерел з 70 найменувань. Робота містить 2 таблиці, 10 рисунків, а також 1 додаток.

Рік виконання кваліфікаційної роботи – 2019 рік.

Рік захисту роботи – 2019 рік

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС»
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
Д.е.н., професор
_____ І. О. Школьник
“__” _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
студента 2 курсу групи БС.м-81а
Льон Олексія Миколайовича

1. Тема роботи: «Міжбанківське кредитування в Україні: проблеми та перспективи розвитку». Затверджена наказом по СумДУ № 2192-III від 30 жовтня 2019 року.
2. Строк подання студентом закінченої роботи “13” грудня 2019 року
3. Мета кваліфікаційної роботи є вивчення структури міжбанківського кредитного ринку України, аналіз сучасних тенденцій та суперечностей його розвитку в умовах кризових процесів і трансформації вітчизняної економіки.
4. Об’єкт дослідження – економічні відносини, що виникають в процесі реалізації міжбанківського кредитування.
5. Предметом дослідження виступає міжбанківське кредитування.
6. Кваліфікаційна робота виконується на матеріалах виконується на матеріалах звітно-аналітичних даних Національного банку України.
7. Орієнтовний план кваліфікаційної роботи, терміни подання розділів керівникові та зміст завдань для виконання поставленої мети

№ п/п	Назва розділу	Термін подання
1	Теоретичні основи здійснення міжбанківського кредитування в Україні	25.11.2019
2	Аналіз сучасного стану міжбанківського кредитування в Україні та удосконалення його організації	30.11.2019

Зміст завдань для виконання поставленої мети кваліфікаційної роботи магістра:

- дослідити сутність, значення та види міжбанківського кредиту;
- дослідити сутність та функції міжбанківського кредитного ринку;
- розглянути інструменти регулювання міжбанківського кредитного ринку: вітчизняний та міжнародний досвід;
- провести аналіз сучасного стану міжбанківського кредитування в Україні;
- провести удосконалення організації міжбанківського кредитування в Україні.

8. Консультації по роботі:

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
I			
II			

9. Дата видачі завдання: “ ___ ” вересня 2019 року

Керівник кваліфікаційної роботи _____

Д. О. Малиш

Завдання до виконання одержав _____

О. М. Льон

ЗМІСТ

Вступ	8
1 Теоретичні основи здійснення міжбанківського кредитування в Україні	11
1.1 Сутність, значення та види міжбанківського кредиту	11
1.2 Сутність та функції міжбанківського кредитного ринку ..	19
1.3 Інструменти регулювання міжбанківського кредитного ринку: вітчизняний та міжнародний досвід	28
2 Аналіз сучасного стану міжбанківського кредитування в Україні та удосконалення його організації	41
2.1 Аналіз сучасного стану міжбанківського кредитування в Україні	41
2.2 Удосконалення організації міжбанківського кредитування в Україні	48
Висновки	59
Список використаних джерел	62
Додаток А Особливості регулюючих кредитів Національного банку України	70

ВСТУП

У сучасних кризових умовах розвитку економіки України дослідження стану ринку міжбанківського кредитування набуває особливого значення, оскільки саме йому відводиться вагома роль у покращенні ступеня ліквідності та платоспроможності банківських установ, а також у забезпеченні стабільного розвитку банківської системи загалом. Така ситуація зумовлена підвищенням вимог до банківської системи, її стійкості та кредитно-інвестиційного потенціалу, а також спадом виробництва, який спостерігається уже кілька останніх років, значним відтоком депозитів юридичних і фізичних осіб та терміном їхнього розміщення в банках.

Важливість міжбанківського кредитування також посилюється тим, що в умовах фінансової нестабільності та кризових процесів збільшується потреба банківських установ у оперативних позикових інструментах з метою виконання своїх поточних зобов'язань. Проте зауважимо, що з усіх існуючих фінансових інструментів сьогодні саме міжбанківські кредити найбільш швидко реагують на зміну кон'юнктури фінансового ринку. Саме тому банківські установи все частіше розглядають міжбанківські кредити як оперативне джерело отримання ресурсів задля виконання активних операцій на інших секторах фінансового ринку. Тому особливої актуальності набувають дослідження сучасних тенденцій розвитку ринку міжбанківського кредитування, виокремлення основних проблем і пропозицій щодо його подальшого функціонування.

Вагомий внесок у вивчення ринку міжбанківського кредитування, визначення його ролі та особливостей ціноутворення здійснено такими зарубіжними та вітчизняними економістами, як Н. Бодрова, О. Вовчак, І. Дейсан, О. Дзюблюк, Л. Ключко, О. Тригуб та інші. Однак роботи мають переважно фрагментарний характер, оскільки розглядають окремі аспекти міжбанківських кредитних відносин у контексті ресурсного забезпечення банківських установ. Сучасні кризові процеси, які відбуваються в економіці, визначають необхідність

комплексного аналізу сучасних аспектів функціонування ринку міжбанківського кредитування загалом, формування основних проблем і пропозицій щодо ефективного його розвитку.

Метою кваліфікаційної роботи є вивчення структури міжбанківського кредитного ринку України, аналіз сучасних тенденцій та суперечностей його розвитку в умовах кризових процесів і трансформації вітчизняної економіки.

Завдання:

- дослідити сутність, значення та види міжбанківського кредиту;
- дослідити сутність та функції міжбанківського кредитного ринку;
- розглянути інструменти регулювання міжбанківського кредитного ринку: вітчизняний та міжнародний досвід;
- провести аналіз сучасного стану міжбанківського кредитування в Україні;
- провести удосконалення організації міжбанківського кредитування в Україні.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають в процесі реалізації міжбанківського кредитування.

Предметом дослідження виступає міжбанківське кредитування.

У процесі дослідження для досягнення поставленої мети застосовано загальнонаукові та спеціальні прийоми і методи пізнання. Зокрема, у першому розділі застосовано діалектичні, системні та структурні методи, що сприяло реалізації концептуальної єдності дослідження. В другому – економіко-статистичні методи, аналіз і синтез, узагальнення, індукцію і дедукцію, порівняння, зокрема, групування, відносні величини та табличні прийоми.

Інформаційна база роботи. Статистичну і фактологічну основу дослідження складають закони України, постанови та декрети Кабінету Міністрів України, укази Президента України, нормативні документи Національного банку України, банківських установ.

Наукова новизна одержаних результатів. У дипломному дослідженні автор одержав наступні основні наукові результати, які розкривають його особистий

внесок у вирішення проблеми, що досліджується, та характеризують новизну роботи:

– на підставі вивчення існуючих підходів до сутності міжбанківського кредиту запропоновано визначити поняття «міжбанківський кредит» як економічні відносини між банками з приводу руху позичкового капіталу в грошовій формі на договірній основі з метою збільшення ресурсної бази банків для розширення їх активної діяльності, отримання прибутку та виконання нормативних вимог центрального банку;

– уточнено визначення ринку міжбанківських кредитів як ринку, на якому відбувається перерозподіл тимчасово вільних грошових ресурсів між банківськими установами та між банківськими установами і центральним банком з використанням різних фінансових інструментів та на договірних засадах.

Практичне значення одержаних результатів дипломного дослідження полягає у можливості застосування його основних положень і висновків у діяльності вітчизняних банків на міжбанківському кредитному ринку.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗДІЙСНЕННЯ МІЖБАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

1.1. Сутність, значення та види міжбанківського кредиту

В умовах ринкової економіки кредитна система відтворює кредитні відносини, які виникають у зв'язку перебігом тимчасово вільних коштів від одного банку до іншого на засадах повернення з обов'язковою виплатою відповідних процентів за їх використання. Банківська система, як осередок взаємодії банків, є складовою частиною кредитної системи. Банківські установи виступають активними учасниками кредитних відносин і водночас суб'єктами міжбанківського ринку [26, с. 76].

Банківські кредитні ресурси включають: власні кошти банків, залишки на поточних та кореспондентських рахунках, залучені кошти юридичних та фізичних осіб на депозитні рахунки до запитання і строкові, а також міжбанківські кредити.

Міжбанківські кредити виконують функцію оперативного залучення коштів. З іншого боку – це досить дороге джерело ресурсів банку, оскільки їх продаж на ринку здійснюється з орієнтацією на отримання значного прибутку.

Банківські установи, зазвичай, використовують залучені кредитні ресурси з метою [20, с. 111]:

1) оперативної підтримки поточної ліквідності. Банки, які нормально функціонують, використовують міжбанківський кредит як інструмент регулювання власної ліквідності та платоспроможності. За сучасних умов міжбанківський кредит практично є єдиним інструментом, з використанням якого банки можуть реально розв'язувати проблеми поточної ліквідності та додержання окремих економічних нормативів, що регулюють банківську діяльність;

2) дотримання нормативів обов'язкового резервування шляхом поповнення кореспондентських рахунків у Національному банку України;

3) короткострокового кредитування клієнтів. Кошти використовуються не

для власних господарських потреб банку; а для надання кредиту клієнтам. Саме тому міжбанківський кредит є формою купівлі-продажу кредитних ресурсів;

4) придбання державних цінних паперів.

Властивість міжбанківського кредиту забезпечувати поточну ліквідність та підвищувати платоспроможність банків-позичальників безпосередньо пов'язана з властивістю перерозподілу банківських ресурсів між окремими банками, регіонами країни, галузями економіки та між різними країнами. Такий перерозподіл ресурсів реалізується через здійснення міжбанківських розрахунків, мультиплікації кредиту та міжбанківського кредитування. В останньому випадку відбувається безпосереднє надання міжбанківських кредитів і/або розміщення міжбанківських депозитів [4].

В Україні, у зв'язку з впровадженням електронних розрахунків, міжбанківське кредитування здійснюється шляхом прямих контактів між банком-кредитором і банком-позичальником. Суб'єктами таких кредитних відносин виступають комерційні банки та Національний банк України, які одночасно можуть бути як позичальниками, так і кредиторами.

Використання міжбанківського кредиту дає можливість банку-позичальнику виконувати вимоги центрального банку з обов'язкового резервування. Це пов'язано з тим, що для банку-позичальника такий кредит не є залученими коштами. Водночас міжбанківський кредит входить до складу кредитів, під які банки-кредитори повинні створювати резерв для покриття кредитних ризиків.

Використання міжбанківського кредиту дає змогу банкам-кредиторам розмістити їхні тимчасово вільні ресурси в інших банках з метою одержання доходів, а банкам-позичальникам розширити обсяги своїх активних операцій [4].

Здійснення міжбанківських кредитних має певні недоліками [20, с. 111]:

1. Обмежується організаційними методами доступ до вільних ресурсів банків, які мають у них потребу, але не входять до складу відповідної групи.
2. Плата за надані міжбанківські кредити може суттєво різнитися від ринкової.
3. Банки-кредитори можуть суттєво впливати на діяльність банків-

позичальників.

4. Знижується оперативність залучення необхідних ресурсів, обсяги яких можуть також не відповідати потребам банків-позичальників.

5. Така форма кредитування не вирішує повністю проблему зменшення ризику неповернення міжбанківських кредитів, оскільки їм притаманний високий системний ризик.

6. З погляду макрорівня через міжбанківське кредитування здійснюється лише перерозподіл між банками вільних ресурсів.

Як правило, ці недоліки міжбанківського кредитування зникають, якщо у розрахунках бере участь центральний банк. Міра участі центрального банку у формуванні ресурсів банків залежить від цілей грошово-кредитної політики, яку він здійснює у той чи інший проміжок часу, а також її інструментів, зокрема рефінансування банків. Центральний банк через надання кредитів реалізує притаманну йому функцію кредитора останньої інстанції.

В Україні кредитором останньої інстанції є Національний банк України. Економічна сутність кредитів НБУ на макрорівні полягає в тому, що через кредитування банків та інших кредитних установ здійснюється емісія грошей в обіг і розширюється обсяг сукупної грошової маси в економіці. Це створює умови для експансії кредитної діяльності банків.

На мікрорівні кредити Національного банку України сприяють підтриманню банками своєї ліквідності на необхідному рівні, зміні структури їхніх активів на користь позичкових операцій, а також розширенню, за необхідності, обсягу кредитної допомоги своїм клієнтам [20, с. 111].

Кредитна діяльність центрального банку впливає не тільки на рівень ринкових процентних ставок, а й на процес управління грошовим обігом та забезпечення стабільності грошової одиниці.

Міжбанківський кредит має позитивні моменти й для банків-кредиторів, і для банків-позичальників. Розмістити банківські ресурси – це лише один бік справи. Необхідно мати гарантію своєчасного та повного їх повернення, тобто мінімізувати кредитний ризик. Передусім це передбачає визначення кредитоспроможності

банку-позичальника [4]. Банкам-кредиторам вигідніше (за інших рівних умов) надавати міжбанківські кредити, ніж кредитувати суб'єктів господарювання, оскільки останнім, як правило, притаманна нижча надійність, ніж банкам. Проте практика доводить, що це не завжди так, ринок міжбанківських кредитів може бути надто ризиковою сферою розміщення ресурсів. Окремі банки, зробивши вибір між ризиком і прибутком на користь останнього, опинилися на межі банкрутства. Неспроможність навіть одного банку виконати свої боргові зобов'язання створює проблеми для всієї банківської системи.

Банки-кредитори також можуть розміщувати тимчасово вільні кошти і отримати додатковий дохід. У той же час для банків-позичальників такий кредит є важливим джерелом поповнення ресурсної бази, підтримки ліквідності та виконання взятих на себе зобов'язань. Крім того, для деяких банків міжбанківське кредитування є окремим бізнесом. У цьому випадку вони, виступаючи посередниками, здійснюють одночасно позичення і розміщення грошових ресурсів. Такі арбітражні (спекулятивні) операції дозволяють їм отримувати дохід, що утворюється як різниця між сумою плати за кредит, що її вони стягують від своїх позичальників, та сумою, яку їм треба заплатити за користування коштами своєму кредитору.

Міжбанківські кредити переважно є короткостроковими, коли вони використовуються для підтримки ліквідності, або середньостроковими, якщо отримані кошти спрямовуються на розширення кредитних ресурсів. Ціна міжбанківських кредитів у вигляді процентної ставки за користування ними встановлюється на ринку залежно від попиту і пропозиції. Зазвичай, проценти за користування кредитом на міжбанківському ринку є нижчими, ніж при кредитуванні суб'єктів господарювання чи фізичних осіб, оскільки банки вважаються більш надійними позичальниками. Але все-таки кредитний договір підписується лише з тими банками-позичальниками, щодо яких є впевненість у їхній кредитоспроможності.

Не дивлячись на актуальність проблем міжбанківського кредитування, залишаються недостатньо вивченими питання сутності, функцій, тенденцій

розвитку цього кредиту. Варто зазначити, що поняття «міжбанківського кредиту» потребує більш глибокого науково-теоретичного дослідження, узагальнення наукових підходів та концепцій, оскільки в економічній літературі відсутня єдина думка щодо розуміння сутності даного поняття [68, с. 21].

Так, у великому тлумачному словнику економічних та юридичних термінів «міжбанківський кредит» визначається як грошові ресурси фінансово-кредитних установ, які розміщують один в одного у формі короткострокових депозитів [74, с. 300].

За визначенням Л. О. Дробозіної «міжбанківські позики – одна з найбільш поширених форм господарської взаємодії кредитних організацій» [48, с. 249].

На думку А. В. Калтиріна, К. Р. Тагирбекова та Н. В. Богатирьова «міжбанківський кредит» – це кредит, що надається одним банком іншому або депозити банку, які розміщуються в інших банках [59, с. 223].

А. Г. Івасенко вказує, що «міжбанківський кредит – це форма кредитування банками один одного, це дороге джерело додаткових ресурсів, які надаються на короткий термін» [56, с. 18].

На відміну від російських економістів, у вітчизняній економічній літературі дослідженням поняття «міжбанківського кредиту» уваги приділяється значно менше [68, с. 23].

О. В. Васюренко вважає, що міжбанківські позики – це операції, що надають можливість банкам з недостатнім обсягом ресурсів забезпечувати виконання резервних вимог Національного банку України та задовольняти потреби власних клієнтів у кредитах шляхом залучення необхідних для цього ресурсів у інших комерційних банків, які мають тимчасовий надлишок грошових коштів [25, с. 121].

У фінансовому словнику поняття «міжбанківського кредиту» визначається як «кредит, наданий банкові іншим банком. Здебільшого має короткотерміновий характер. Завдяки кореспондентським відносинам між комерційними банками та використанню системи електронних платежів кредит міжбанківський є надзвичайно оперативним видом кредитів, одним із способів дотримання банками необхідного рівня ліквідності» [27, с. 244].

В економічній енциклопедії поняття «міжбанківський кредит» трактується, як «взаємне розміщення фінансових ресурсів банками для здійснення активних операцій, підвищення ліквідності та збільшення норм обов'язкових резервів на певний термін» [49, с. 100].

У банківській енциклопедії поняття «міжбанківського кредиту» визначається як «міжбанківський кредит (interbank loans) – кредит, наданий на міжбанківському ринку одним банком іншому. Кредитні відносини між банками визначаються на договірних засадах шляхом укладання кредитних угод, які передбачають умови розміщення тимчасово вільних коштів, права та зобов'язання сторін з належним оформленням справ за міжбанківський кредит» [7].

Герасимович А. М. та ін. вважають, що «міжбанківський кредит – це оперативне за способом залучення коштів, але дороге джерело ресурсів банку. Причини продажу одним комерційним банком іншому банківських ресурсів різноманітні: відсутність належного попиту і вигідного розміщення ресурсів серед своїх клієнтів; необхідність установа тисніших взаємовідносин між банками; прибутковість цієї операції» [6].

У Законі України «Про банки і банківську діяльність» [12], в нормативних документах Національного банку України поняття «міжбанківського кредиту» взагалі не визначено.

В. Я. Вовк і О. В. Хмеленко зазначають: «міжбанківський кредит – це кредит, що надається одним банком іншому на міжбанківському ринку» [27, с. 137].

На думку О. М. Кузьмак «міжбанківський кредит – це сукупність економічних відносин між банком-кредитором та банком-позичальником з приводу руху позичкового капіталу, результатом яких є розширення активних операцій, забезпечення виконання резервних вимог Національного банку України та підвищення ліквідності» [68, с. 25].

Досить мало уваги приділяється вченими-економістами дослідженню видів міжбанківських кредитів. Переважна більшість вчених розглядають міжбанківський кредит тільки за ознакою строковості. Та, навіть, за даною ознакою у вчених немає єдиної думки [68, с. 28].

Так, О. І. Лаврушин зазначає: «враховуючи динаміку основних параметрів міжбанківського кредиту (обсяги міжбанківських кредитних операцій, відсоткові ставки), а також ті зв'язки, які існують між ним та іншими сегментами міжбанківського ринку та всього фінансового ринку, розрізняють три види кредитних ресурсів в залежності від термінів погашення: 3-9 місячні; 2-та 1-місячні; кредити на термін менше 1 місяця («короткі гроші»») [15, с. 84].

Українські вчені І. Ф. Прокопенко, В. І. Ганін, В. В. Соляр та ін. відзначають, що «міжбанківські кредити мають як правило короткостроковий характер терміном від 1 дня (ночі) до 3-6 місяців» [87, с. 53].

М. Д. Алексеєнко зазначає: «фактично міжбанківський кредит використовується як короткостроковий, може бути епізодичним і надаватися за встановлення між банками кореспондентських відносин.» [4].

На думку О. В. Васюренка міжбанківські кредити надаються, як правило, на термін від кількох днів до 1-2 місяців, а досить поширеними є міжбанківські кредити овернайт, які повинні повертатися на наступний день після їх отримання [25].

Терміни міжбанківських кредитів можуть бути різними – від одного дня до року, інколи і більше року. А. М. Мороз, М. І. Савлук та М. Ф. Пуховкіна акцентують увагу на тому, що досить активно використовуються міжбанківські кредити терміном на один день, мета яких полягає у підтримці поточної ліквідності банку [12, с. 91].

Доцільно розглянути класифікації міжбанківських кредитів, що наведені вітчизняними науковцями. Г. Г. Коробова класифікує види міжбанківських кредитів за наступними ознаками [65, с. 367]:

- за економічними властивостями (міжбанківські кредити та міжбанківські депозити); за термінами надання (міжбанківські кредити, що надаються на 1 день, 2-7 днів, 8-30 днів, 31-90 днів, 91-180 днів, 181 день – 1 рік, 1-3 роки, понад 3 роки);
- за забезпеченням кредиту (забезпечені, частково забезпечені, незабезпечені); за валютою операцій (національна валюта та іноземні валюти);
- за ризиками, які приймають на себе кредитори.

Р. І. Тиркало поділяє міжбанківські кредити за складом «на взаємні кредити між комерційними банками та кредитування НБУ комерційних банків» (табл. 1.1) [26, с. 236].

Таблиця 1.1 – Характеристика міжбанківських кредитів

Види кредитів	Характеристика
1. Кредити НБУ	Кореспондентський рахунок НБУ в комерційному банку, короткострокові кредити, отримані від НБУ (за операціями РЕПО, через тендери, стабілізаційний кредит, інші кредити), довгострокові кредити які отримані від НБУ (через тендери, за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій, стабілізаційний кредит, інші довгострокові кредити).
2. Кредити інших банків	Кошти до запитання інших банків (кореспондентські рахунки), строкові депозити інших банків (депозити овернайт, гарантійні депозити, короткострокові та довгострокові депозити), кредити, отримані від інших банків (овердрафт за коррахунками, кредити овернайт, за операціями РЕПО, інші короткострокові та довгострокові кредити, отримані від інших банків, фінансовий лізинг від інших банків).

В Україні у зв'язку з запровадженням електронних розрахунків, міжбанківське кредитування здійснюється за допомогою прямих контактів між банком-кредитором і банком-позичальником. Кредитування здійснюється на договірних умовах на чітко визначений термін [61, с. 229]. Важливою особливістю міжбанківського кредитного ринку є те, що тут кредити видаються тільки в безготівковій формі [61, с. 231].

Перевагами операцій з міжбанківського кредитування є передусім відносна простота оформлення та швидкість здійснення [10, с. 655].

Міжбанківський кредит надається банками один одному, коли в одних з'являються вільні ресурси, які необхідно швидко та ефективно розмістити, а в інших виникає тимчасова нестача ресурсів, потрібних для своєчасного виконання їхніх зобов'язань. Іншими словами, головна функція міжбанківського кредитування – це підтримка ліквідності. Додатковою функцією, яку можуть виконувати середньострокові та довгострокові міжбанківські кредити, є забезпечення рентабельності вкладення коштів.

Дослідивши погляди вітчизняних та іноземних науковців з приводу суті «міжбанківського кредиту», на нашу думку, варто дати наступне визначення поняттю «міжбанківського кредиту» – це економічні відносини між банками з

приводу руху позичкового капіталу в грошовій формі на договірній основі з метою збільшення ресурсної бази банків для розширення їх активної діяльності, отримання прибутку та виконання нормативних вимог центрального банку.

1.2. Сутність та функції міжбанківського кредитного ринку

Для оперативного залучення необхідних додаткових коштів установи банків використовують можливості міжбанківського ринку ресурсів, на якому здійснюється продаж грошових коштів, мобілізованих іншими кредитними установами [20, с. 110].

Міжбанківський кредитний ринок є невід'ємною частиною фінансової системи будь-якої країни з розвинутим банківським сектором і відіграє значну роль в економічних процесах, які відбуваються в державі. У сучасних умовах зазначені ринки зазнають динамічних змін різнопланового характеру, що насамперед пов'язано з посиленням глобалізаційних процесів. Для регулювання економік такі зміни треба систематизувати і детально аналізувати, що потребує використання адекватного понятійного-категоріального апарату економічної теорії [121, с. 209].

Визначення ринку міжбанківський кредитний ринок, що пропонує більшість авторів, є неповними і потребують уточнень. Аналіз вітчизняної економічної літератури показав, що поняття «міжбанківський кредитний ринок» хоча й трактується переважно одноманітно, проте з певними неточностями щодо практики функціонування міжбанківського кредитного ринку. Зазначене й обумовлює актуальність дослідження дефініції «міжбанківський кредитний ринок» і розроблення нових підходів до трактування її змісту [21, с. 209].

Зміст поняття «міжбанківський кредитний ринок» розкривається в економічній літературі в різноманітних джерелах, у тому числі в наукових статтях. Зокрема, у статті О. М. Бутрин [20] наводиться визначення міжбанківський кредитний ринок, згідно з яким «це місце купівлі-продажу банківських ресурсів,

активними учасниками якого виступають Національний банк України і банки». Слід зауважити, що це визначення має певні неузгодженості, оскільки з огляду на об'єкт операцій, що здійснюються на досліджуваному ринку, – банківські ресурси, таке трактування не виокремлює кредитний сегмент від інших сегментів міжбанківського ринку і від самого міжбанківського ринку. Зокрема, цінні папери, що перебувають у власності банків, також є банківськими ресурсами, проте операції з купівлі та продажу цінних паперів здійснюються на міжбанківському ринку цінних паперів, а не на кредитному сегменті. Водночас з огляду на те, що у визначенні зазначено про активних учасників міжбанківського кредитного ринку, виникає питання щодо його пасивних учасників, а це створює ефект «неповноти» [21, с. 209].

Далі О. М. Бутрин зазначає: «міжбанківський ринок – частка ринку позикових коштів, де тимчасово вільні грошові ресурси кредитних установ залучаються і розміщуються між банками» [20, с. 110].

Більш широке і деталізоване визначення українського міжбанківського кредитного ринку належить О. М. Кузьмак, відповідно до якого «ринок міжбанківських кредитів це частина ринку позичкових капіталів, на якому відбувається перерозподіл вільних грошових ресурсів між комерційними банками і Національним банком України, а також поміж собою використовуючи різноманітні інструменти міжбанківського кредитування» [68, с. 26].

Протиріччя містить частина визначення О. М. Кузьмак, в якій зазначено, що на міжбанківському кредитному ринку «відбувається перерозподіл вільних грошових ресурсів між комерційними банками і Національним банком України, а також між собою» [68, с. 26]. Така теза відображає дійсний стан речей щодо мікрорівня міжбанківського кредитного ринку і частково глобального рівня (у частині здійснення операцій із надання й отримання коштів у кредит між комерційними банками України та інших країн). Що стосується макрорівня, то слід зазначити, що згідно з нормами чинного законодавства Національний банк України не має таких ресурсів, не є ресурсопостачальним банком і не здійснює перерозподілу вільних ресурсів у банківській системі. Така функція центрального

банку є неприйнятною в ринковій економіці і не передбачена українським законодавством [21, с. 209-210]. Національний банк України лише здійснює регулювання грошової маси в обігу шляхом підтримання ліквідності банків на визначених умовах.

Більший акцент на рівневу сегментацію міжбанківського кредитного ринку роблять автори Російської банківської енциклопедії, які ототожнюють міжбанківський кредитний ринок із міжбанківським сектором грошового ринку і поділяють його на ринок міжбанківських кредитів і ринок кредитів центрального банку. Відповідно до їхнього визначення, «міжбанківський кредитний ринок – це частина грошового ринку, на якому операції взаємного кредитування здійснюються банками і кредитними установами; виконує завдання оперативного забезпечення банківської системи ресурсами, підтримки її ліквідності та стабільності» [17].

Слід відзначити, що на ринку дійсно виконуються такі завдання, проте ринок їх виконувати не може, оскільки в цьому контексті «риннок» є поняттям синтетичним. Такі завдання виконують суб'єкти ринку в результаті взаємодії між собою на цьому ринку. Зокрема, підтримку ліквідності банківської системи здійснюють центральні банки, використовуючи наявний в їхньому арсеналі інструментарій для досягнення своїх цілей, у тому числі щодо забезпечення стабільності банківської системи.

Варто звернути увагу, що в останньому визначенні до суб'єктів міжбанківського кредитного ринку прирівнюють не лише банки, а й кредитні установи. Аналогічна позиція викладена в Енциклопедії банківської справи України, відповідно до якої «міжбанківський кредитний ринок – сфера кредитно-фінансових відносин, частина ринку позичкових капіталів, на якому банки і кредитні установи здійснюють операції із залучення та розміщення тимчасово вільних грошових ресурсів переважно у формі короткотермінових міжбанківських депозитів» [50].

Згідно з міжнародною практикою до суб'єктів міжбанківського кредитного ринку можуть прирівнюватися не лише банки, а й інші організації залежно від особливостей функціонування та розвитку фінансового сектору певної країни.

Зокрема, в Італії до суб'єктів міжбанківського ринку відносять інвестиційні компанії. У Німеччині банківські ліцензії отримують компанії, що займаються продажем автомобілів, оскільки вони мають можливість надавати автокредити. Що стосується українського міжбанківського кредитного ринку, то з огляду на особливості функціонування вітчизняної фінансової системи, зокрема її банківського сектору, його суб'єктами є лише банки, у тому числі іноземні та їхні філії [21, с. 210].

Міжбанківські кредити є основою для реалізації міжбанківських кредитних відносин, реалізація яких складає процес міжбанківського кредитування. У зв'язку з цим ринок міжбанківських кредитів слід розуміти як частину ринку позичкових капіталів, на якому відбувається перерозподіл вільних грошових ресурсів між комерційними банками та Національним банком України, а також між собою, з використанням різноманітних інструментів міжбанківського кредитування [81].

Корисним для аналізу досліджуваної дефініції є визначення міжбанківського кредитного ринку І. М. Гумена, згідно з яким «міжбанківський кредитний ринок є сегментом ринку позичкових капіталів, де відбуваються операції, що пов'язані з перерозподілом вільних грошових ресурсів між банками з використанням різних фінансових інструментів, і здійснюється регулювання взаємовідносин, які виникають між банками-контрагентами» [41]. На погляд Є. М. Скока, доречним у цьому трактуванні є зазначення того, що на міжбанківському кредитному ринку здійснюється регулювання відносин, які виникають між банками-контрагентами [21, с. 210].

Схоже визначення міжбанківського кредитного ринку наводиться в підручнику М. П. Денисенко «Гроші та кредит у банківській справі», згідно з яким «ринок міжбанківських кредитів – сегмент ринку позичкових капіталів, де виконуються операції розподілу вільних грошових ресурсів між банками з використанням різних фінансових інструментів, і здійснюється регулювання взаємовідносин, які виникають між банками контрагентами» [43]. Водночас такі визначення не містять особливостей міжбанківського кредитного ринку, які виокремлюють його серед інших сегментів міжбанківського ринку (рис. 1.2) [21, с.

210].

Суттєво відрізняється від проаналізованих визначень міжбанківського кредитного ринку тлумачення, що наводиться в підручнику «Банківське кредитування», згідно з яким «ринок міжбанківського кредитування – це ринок кредитів (і депозитів), короткострокових різною мірою: 6–3-місячні кредити; 2- та 1-місячні кредити, кредити на строк менше ніж один місяць, не рідко ніж на один день, інколи навіть на години («короткі гроші»))» [24]. У визначенні сутність міжбанківського кредитного ринку розкривається за допомогою зазначення операцій, що на ньому здійснюються та їх строковості. Слід зазначити, що на цьому ринку здійснюються, й інші кредитні операції, у тому числі репо, своп, рефінансування і на відмінні строки (рис. 1.3) [11, с. 211].

Міжбанківський кредитний ринок, як і інший сегмент грошово-кредитного ринку, являє собою форму руху позичкового капіталу, коли кредитор надає позичальникові кошти на визначений строк з умовою повернення та платності [61, с. 229-230]. Строковість, повернення та платність – принципові характеристика будь-якого кредиту, у тому числі міжбанківського.

На основі здійсненого аналізу сформулюємо такі основні елементи міжбанківського кредитного ринку, які мають фігурувати у змісті поняття «міжбанківський кредитний ринок»: суб'єкти ринку, операції, які між ними здійснюються, та об'єкт таких операцій. Суб'єктами ринку, як зазначалося, є банки. Операції, що здійснюються на цьому ринку, є кредитними, оскільки грошові кошти на міжбанківському кредитному ринку суб'єкти ринку надають та отримують відповідно до загальновідомих принципів кредитування, а саме: строковості, поворотності та платності. Щодо об'єкта таких операцій слід зазначити, що ними є грошові кошти, а не грошові ресурси, оскільки [21, с. 211]:

– по-перше, поняття «грошові ресурси» є більш широким, аніж «кошти», тому грошові ресурси можуть бути об'єктом операцій, що здійснюються не тільки на кредитному сегменті міжбанківського ринку, а й на інших сегментах;

– по-друге, тлумачення міжбанківський кредитний ринок із зазначенням коштів у ролі об'єкта операцій сприяє гармонізації із законодавством, оскільки

поняття «кошти», на відміну від поняття «грошові ресурси», чітко визначено в Законі України «Про банки і банківську діяльність» [26];

– по-третє, визначення грошей об'єктом операцій, що здійснюються на міжбанківському кредитному ринку, найбільш точно відповідає практичним аспектам функціонування цього ринку, оскільки грошові кошти є об'єктом кожної операції на міжбанківському кредитному ринку.

Доцільним для дослідження поняття «міжбанківський кредитний ринок» є здійснення аналізу такої суміжної дефініції, як «міжбанківський ринок» [21, с. 211].

В українській і російській науковій літературі поняття «міжбанківський ринок» переважно трактується як частина ринку позичкових капіталів, де тимчасово вільні грошові ресурси кредитних установ залучають і розміщують між ними переважно у формі міжбанківських депозитів на короткі строки [6; 18; 51; 54; 62; 64; 105].

Без сумніву, міжбанківський ринок є частиною грошового ринку і в літературі визначається досить широко – як частина фінансового ринку, на якому гроші є особливим товаром і здійснюють самостійний рух між банками [79, с. 8]. Визначення, відповідно до якого міжбанківський фінансовий ринок охоплює будь-які міжбанківські операції, потребує уточнення. Перш за все, з усієї сукупності операцій необхідно виділити ті, що пов'язані з кредитуванням.

С. М. Еш зазначає: «міжбанківський ринок – це частина ринку позикових капіталів (грошового ринку), де тимчасово вільні грошові ресурси кредитних інститутів залучаються і розміщуються банками між собою переважно у формі короткострокових міжбанківських депозитів на короткі терміни» [52].

Такі визначення міжбанківського ринку в основному не мають суттєвих відмінностей порівняно з визначенням його кредитного сегмента і відповідно містить аналогічні неточності.

Під ринком міжбанківських кредитів, на нашу думку, слід розуміти ринок, на якому відбувається перерозподіл тимчасово вільних грошових ресурсів між банківськими установами та між банківськими установами та центральним банком

з використанням різних фінансових інструментів та на договірних засадах.

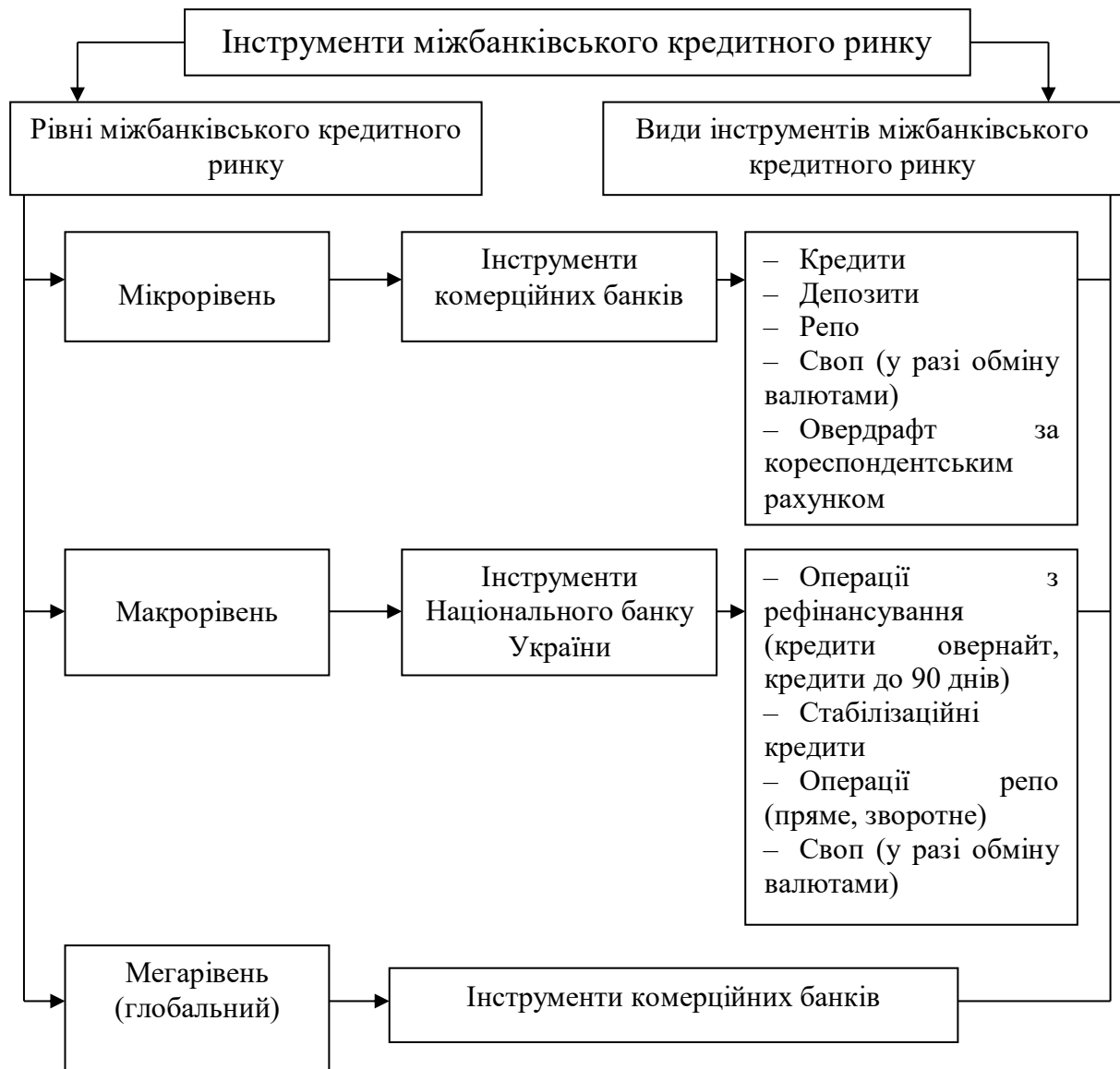

Рисунок 1.1 – Класифікація інструментів, що використовуються на міжбанківському кредитному ринку України [121, с. 210]

На нашу думку, міжбанківський ринок – частина грошового ринку, на якому тимчасово вільні грошові кошти банківських установ перерозподіляються між ними на короткі терміни.

Коли банки надають кредити своїм клієнтам, вони виконують роль посередника, приймаючи гроші від вкладників та надаючи кошти у формі кредитів позичальникам. Очевидно, що суттєва різниця в термінах, на які кошти залучаються та розміщуються, спричиняє втрату ліквідності. Незважаючи на жорсткий контроль Національного

банку України за відповідністю строків до погашення між активами та пасивами, в умовах нестабільної економічної ситуації та жорсткої конкуренції в будь-якого банку може виникнути тимчасовий розрив між активами та пасивами за строками до погашення, що впливає на ліквідність банку. Виходячи з цього потрібен деякий ринок, на якому банки мали б можливість компенсувати таку втрату на короткий термін. Таким ринком для них є ринок міжбанківських кредитів, який дає можливість оперативно залучити необхідний обсяг коштів у інших банків у вигляді міжбанківських кредитів [61, с. 230].

Суб'єктами міжбанківських кредитних операцій є банки, які можуть виступати на міжбанківському ринку в ролі позичальників, так і кредиторів.

Об'єктом міжбанківських кредитних операцій є грошові кошти, що передаються одним банком іншому у вигляді кредитів на умовах, визначених договором.

Кредитні відносини між банками визначаються на договірних засадах, шляхом укладання кредитних договорів, які мають передбачати права та обов'язки сторін, а також порядок здійснення розрахунків за кредитом [27, с. 137].

Комерційний банк як посередник на фінансовому ринку, розв'язуючи проблему ліквідності, повинен постійно стежити за балансом пасивів та активів в умовах швидких змін на фінансовому ринку. По суті, комерційний банк зобов'язаний постійно управляти своїми активами та пасивами [29, с. 10]. Пасиви банку складаються з капіталу та прирівняних до нього статей, залучених та запозичених коштів. У вирішенні завдань управління пасивами банк виступає позичальником на ринку кредитних капіталів. У вирішенні завдань управління активами банк виступає кредитором [61, с. 230].

Особливістю ринку міжбанківських кредитів є те, що учасниками як з боку попиту, так і з боку пропозиції виступають банки. У результаті ринок міжбанківських кредитів, як механізм руху коштів, відіграє важливу роль у формуванні грошової маси, що перебуває в обігу, і її конкретної структури [61, с. 231].

Ринок міжбанківського кредитування характеризується наявністю [56, с. 17]:

- учасників ринку – позичальників та кредиторів;
- фінансових інструментів;
- так званих площадок, на яких у результаті узгодження попиту та пропозиції кредитів формується ринкова ціна, тобто процентна ставка:
- регулятивних органів, які впливають на ринок з метою забезпечення для всіх учасників умов вільної конкуренції.

Наявність великої кількості учасників міжбанківського ринку і потенційних контрагентів потребує створення технології аналізу їх фінансово-економічного стану і формування простих механізмів визначення кредитних лімітів для контрагентів [61, с. 231].

Ефективність міжбанківського кредитування значною мірою пов'язана з організацією відносин між банком-кредитором і банком-позичальником. Найпростішою формою такої організації є безпосередні, прямі двосторонні відносини між кредитором і позичальником. Такі відносини можуть мати як разовий, епізодичний, так і постійний характер. В останньому випадку банк-кредитор, враховуючи історію взаємовідносин з позичальником, як правило, оперативніше та на прийнятних засадах приймає рішення про міжбанківське кредитування. Згодом така форма організації відносин трансформується у групову, коли банки поділяються на групи, у межах яких вони довіряли один одному за міжбанківського кредитування. Це особливо характерно для періодів нестабільності економіки і банківської системи [4].

Дослідження, проведене М. Д. Алексеєнко, розкриває вади, притаманні простій формі міжбанківського кредитування [4]. По-перше, обмежується організаційними методами доступ до вільних ресурсів банків, які мають у них потребу, але не входять до складу відповідної групи. По-друге, плата за надані міжбанківські кредити може суттєво різнитися з ринковою в той чи інший бік. По-третє, банки-кредитори можуть суттєво впливати на діяльність банків-позичальників. По-четверте, знижується оперативність залучення необхідних ресурсів, обсяги яких можуть також не відповідати потребам банків-позичальників. По-п'яте, така форма кредитування не розв'язує повністю проблему зменшення

ризикую неповернення міжбанківських кредитів, оскільки їм притаманний високий системний ризик. По-шосте, з погляду макрорівня через міжбанківське кредитування здійснюється лише перерозподіл між банками вільних ресурсів.

Зазначені вади значною мірою нівелюються, якщо в міжбанківському кредитуванні та розрахунках бере участь центральний банк. Ступінь участі центрального банку в формуванні ресурсів банків залежить від цілей грошово-кредитної політики, яку він здійснює у той чи інший проміжок часу, а також її інструментів, зокрема рефінансування банків. Центральний банк через надання кредитів реалізує притаманну йому функцію кредитора останньої інстанції. Надаючи кредити, він збільшує грошову базу і розширює пропозицію грошей, тоді як зменшення обсягу кредитів зменшує грошову базу та звужує пропозицію грошей. Отже, кредитна діяльність центрального банку впливає також на рівень ринкових процентних ставок. Таким чином, рефінансування банків безпосередньо пов'язане з виконанням центральним банком основної функції – регулювання грошового обігу та забезпечення стабільності грошової одиниці [4].

Тож, основною функцією міжбанківського кредитного ринку є підтримання ліквідності кредитних організацій, що потребують створення аналітичних технологій, спрямованих на вивчення поточного фінансово-економічного стану контрагентів і їх ліквідності. До того ж за наявності великої кількості контрагентів і, відповідно, великої кількості операцій з ними на ринку міжбанківського кредитування виникає потреба в оцінці ефективності здійснення таких операцій, у надійному механізмі визначення витрат на проведення цих операцій та мінімізації вказаних витрат.

1.3. Інструменти регулювання міжбанківського кредитного ринку: вітчизняний та міжнародний досвід

Кризові явища останніх років, що знайшли свій відбиток практично в усіх сферах вітчизняної економіки, підтвердили вагомість своєчасного та

цілеспрямованого дослідження стану розвитку банківської системи та міжбанківських відносин. Особливо підвищуються вимоги до банківської системи і рівня її ліквідності.

Міжбанківські кредити заслужено визнані найпоширенішою формою господарської взаємодії кредитних організацій. Поточна ставка за міжбанківськими кредитами виступає найважливішим чинником впливу центрального банку на грошово-кредитну сферу економіки загалом [58]. Рівновага на грошовому ринку досягається завдяки комплексному використанню усіх інструментів грошово-кредитної політики як у період кризових ситуацій, так і в час економічної стабільності. Основними інструментами грошово-кредитної політики Національного банку України є: процентна політика, мінімальні обов'язкові резерви, операції на відкритому ринку та операції рефінансування [45, с. 148].

Зміст процентної політики полягає у встановленні і періодичній зміні процентної ставки, за якою Національний банк України здійснює рефінансування банків. Основним об'єктом процентної політики є короткострокові ставки, гнучкість яких сприяє регулюванню грошового обігу та фінансових ринків загалом [45, с.44]. Національний банк України використовує процентну політику не тільки для управління ліквідністю банківської системи України, а і як один із основних інструментів регулювання грошово-кредитного ринку.

Центральні банки застосовують процентну політику як своєрідний сигнал про свої наміри. Якщо центральний банк вирішує уповільнити темпи економічного зростання і має намір проводити політику грошово-кредитної рестрикції (політику дорогих грошей), то підвищення облікової ставки якраз і може просигналізувати про його наміри. Цей сигнал позитивно впливає на уповільнення темпів економічного зростання, адже суб'єкти економіки очікуватимуть, що грошово-кредитна політика буде більш жорсткою і це визначатиме їх поведінку. Якщо центральний банк приймає рішення про зниження облікової ставки з метою збільшення обсягів рефінансування і розширення грошової бази, то це не означає, що банки зможуть збільшити свої резерви шляхом рефінансування у центральному банку. Порівняно з операціями

на відкритому ринку, за допомогою яких регулятор має можливість оперативно, виходячи з власних намірів, змінювати грошову базу, процентна політика є менш значущим інструментом грошово-кредитної політики.

Як правило, високий рівень базових відсоткових ставок свідчить про низьку ефективність банківської системи та ризику, притаманні реальному сектору економіки. Питання процентної політики особливо актуальне в кризових умовах функціонування банківської системи України і економіки загалом. Експерти і аналітики висловлюють думку, що НБУ варто знижувати процентні ставки за міжбанківськими кредитами, що в свою чергу сприятиме зниженню процентних ставок за кредитами суб'єктам господарювання. Втім, на думку економістів, проблема криється не у розмірі процентних ставок, а у відсутності кредитоспроможних позичальників [39, с. 24]. Процентна політика Національного банку України як одна з важливих складових монетарної політики з регулювання грошово-кредитного ринку спрямована на досягнення уніфікованої процентної ставки за операціями.

Рисунок 1.2 – Напрямки використання монетарних інструментів
Національного банку України

Джерело: Офіційний сайт Національного банку України

Монетарна політика НБУ передбачає використання наступних інструментів:

– облікова (ключова) ставка – основний монетарний інструмент: відображає стан грошово-кредитної політики та є головним індикатором її змін; слугує операційною ціллю монетарної політики для короткострокових процентних ставок на міжбанківському кредитному ринку);

– коридор ставок овернайт – складається з процентних ставок за кредитами та депозитами овернайт, які є відповідно верхньою та нижньою межами коридору. Має на меті управління короткостроковими процентними ставками міжбанківського кредитного ринку шляхом обмеження їх коливань навколо облікової ставки;

– інші інструменти – відіграють допоміжну роль: допомога в управлінні процентними ставками на міжбанківському кредитному ринку, сприяння розвитку фінансових ринків.

Процентна політики передбачає визначення НБУ облікової (ключової) ставки, що встановлюється на основі комплексного аналізу та прогнозу макроекономічного, монетарного та фінансового розвитку.

На базі облікової (ключової ставки) НБУ здійснює визначення ціни таких інструментів:

1.Інструменти постійного доступу: ставка за кредитами овернайт (облікова ставка + 2 в.п.) та ставка за депозитними сертифікатами овернайт (облікова ставка – 2 в.п.).

2.Депозитні сертифікати НБУ: ставка до 14 днів (основний інструмент регулювання ліквідності) – облікова ставка; ставка за кількісним тендером/гранична ставка за процентним тендером на строк більше 14 днів – не вище ніж облікова ставка.

3.Кредити рефінансування: ставка до 14 днів (основний інструмент регулювання ліквідності) – облікова ставка; ставка за кількісним тендером/гранична ставка за процентним тендером на строк більше 14 днів – не нижче ніж облікова ставка.

4.«Неполітичні» ставки (прив'язані до облікової): ставки за інструментами

тонкого налаштування (репо, своп); ставки за екстремими інструментами; ставка за немонетарними операціями (кредити Фонду гарантування вкладів фізичних осіб).

Операційна ціль процентної політики НБУ – утримання Українського індексу міжбанківських ставок для кредитів та депозитів овернайт у національній грошовій одиниці на рівні, близькому до рівня облікової ставки, у межах коридору процентних ставок за інструментами постійного доступу.

Рисунок 1.3 – Коридор процентних ставок, що використовує Національний банк України на міжбанківському ринку

Джерело: Офіційний сайт Національного банку України

Коридор овернайт дорівнює ключова ставка ± 2 в. п. (симетричний) до облікової ставки – операції проводяться щоденно. Тендери за основними інструментами регулювання ліквідності (рефінансування та розміщення депозитних сертифікатів на термін до 14 днів) проводяться за обліковою ставкою, без обмеження суми: в один тиждень проводиться операція з розміщення депозитних сертифікатів, в інший тиждень – операція з рефінансування. Регулярні тендери із рефінансування на строк більше 14 днів не проводяться, так само як і регулярні тендери з розміщення депозитних сертифікатів на строк більше 14 днів. Параметри проведення позачергових тендерів з розміщення депозитних сертифікатів та рефінансування визначаються окремо. НБУ за суттєвого відхилення UIIR (Українського індексу міжбанківських ставок для кредитів та депозитів овернайт у національній грошовій одиниці) від облікової ставки може

проводити операції тонкого налаштування з надання і залучення ліквідності (позачергові тендери) з метою виконання своєї операційної цілі. Погашення за такими операціями відбуватиметься у день наступного проведення відповідної основної операції.

Розглянемо порядок розрахунку Українського індексу міжбанківських ставок. Український індекс міжбанківських ставок являє собою розрахункове значення вартості гривневих грошових ресурсів на міжбанківському ринку України. В якості джерела даних для розрахунку використовуються дані торгівельно-інформаційної системи НБУ. Необхідні умови для розрахунку зазначеного індексу:

- мінімум 5 угод та мінімум 3 контрагента⁴
- інформація про угоди надана до торгівельно-інформаційної системи до НБУ до 9 години ранку;
- категорії розрахунку індексу: кредити та депозити угоди своп (грн./\$);
- терміни на які розраховуються: o/n, 1W, 2W, 1M, 3M.

Методика розрахунку індексу:

1. Здійснюється відсікання «очевидних» аутлайєрів – 5% угод зверху та знизу ряду з максимальними та мінімальними ставками;
2. Здійснюється відсікання «ординарних» аутлайєрів – угод із ставками, які відхиляються від середньоарифметичного значення ставки ряду угод, що лишився, більш ніж на два стандартних відхилення;
3. Здійснюється розрахунок UIPR – звичайне середньоарифметичне значення отриманого ряду угод.

Оприлюднення індексу UIPR за відповідний робочий день здійснюється до 10 години наступного робочого дня на сторінках Офіційного інтернет-представництва НБУ.

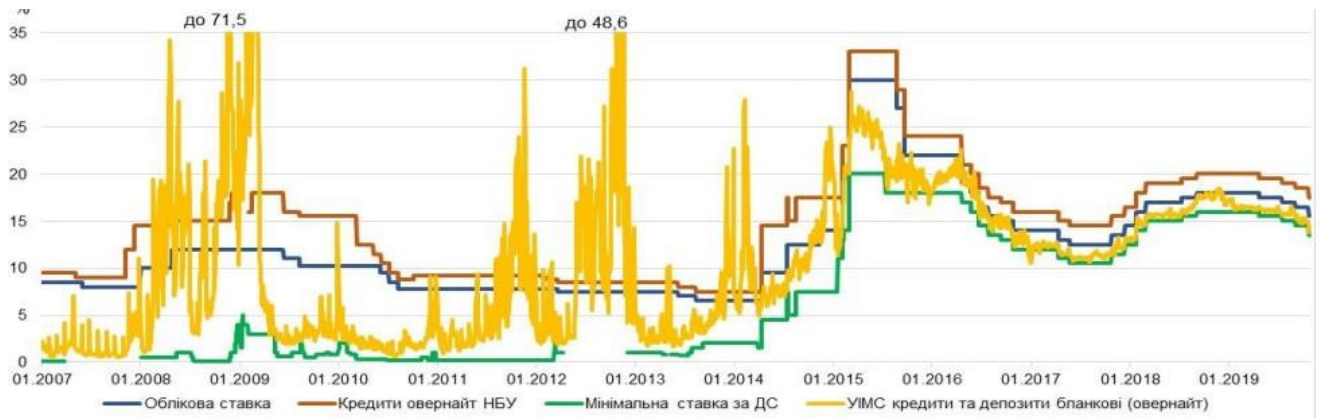

Рисунок 1.4 – Процентні ставки НБУ та Український індекс міжбанківських ставок

Джерело: Офіційний сайт Національного банку України

До 2015 р. процентний канал трансмісійного механізму був дуже слабким, а облікова (ключова ставка) відігравали радше символічну роль на грошовому ринку. Починаючи з 2015 р. дієвість процентного каналу трансмісійного механізму суттєво підвищилася. Подальші перспективи посилення трансмісійного механізму знаходяться в площині розвитку фінансових ринків, продовження валютної лібералізації (особливо в частині розвитку сегменту похідних інструментів), посилення конкуренції в банківському секторі (зокрема, в сегменті депозитів населення).

Сутність кредитів рефінансування полягає у наступному:

- надаються виключно для підтримки ліквідності банків: коли виникають розриви в часі між виконанням вимог та зобов'язань; коли немає змоги підтримати ліквідність на міжбанківському ринку;

- дають змогу: забезпечити безперервність здійснення розрахунків в економіці; здійснювати регулювання грошово-кредитного ринку через кредитний та процентний канали.

При цьому кредити рефінансування не можуть розглядатися у якості джерела ресурсної бази банків. Кредити рефінансування НБУ не мають цільового призначення.

Кредити рефінансування надаються:

- лише в межах визначених монетарних параметрів;
- обсяг регулюючих операцій визначається на підставі аналізу ситуації на ринку;
- індивідуальні рішення ухвалюються лише за наявності висновку про відповідність цільовим монетарним параметрам;
- надаються лише платоспроможним банкам;
- банк не повинен мати простроченої заборгованості за кредитами Національного банку, а також несплачених процентів та пені;
- кредити надаються виключно під надійне забезпечення. Забезпечення надаються під ДОУ, депозитні сертифікати НБУ, облигації МФО, іноземну валюту;
- залежно від ліквідності інструменту/об'єкту застави визначається можливий розмір кредиту від вартості застави;
- кредит надається виключно на платній основі – за користування кредитами рефінансування стягується обґрунтована плата. Розмір ставки за кредитами рефінансування прив'язаний до розміру облікової ставки.

Виділяються такі види кредитів рефінансування:

1. Регулюючі:

- постійно діючі монетарні інструменти. Використовуються для регулювання грошово-кредитного ринку в цілому, а не ліквідності окремих банків. У якості інструментів використовуються: інструменти постійного доступу (овернайт) та щотижневі тендери;
- інструменти тонкого налаштування – використовуються за потреби як додаткові до постійно діючих інструментів. Передбачають використання операцій репо, операцій своп, позачергових тендерів, довгострокового рефінансування.

2. Специфічні:

- екстрена підтримка ліквідності банків використовуються: для сприяння стабільності фінансової системи; надається банкам, які мають вплив на стабільність фінансової системи; є інструментом короткострокового покриття тимчасового дефіциту ліквідності (якщо інші можливості підтримки ліквідності вичерпані);
- підтримка ліквідності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб – надання

кредитів з метою покриття тимчасового дефіциту коштів ФГВФО.

Особливості регулюючих кредитів Національного банку України наведені у таблиці А.1 додатку А.

Вартість кредитів рефінансування НБУ визначається наступним чином:

1. Для регулюючих кредитів:

– постійно діючі монетарні інструменти: овернайт: облікова ставка + 2 в.п.; тендери (кількісний тендер – облікова; процентний тендер – гранична ставка повинна бути не нижче ніж облікова;

– інструменти тонкого налаштування: пряме репо: облікова + 2 в.п.; позачергові тендери (аналогічно щотижневим тендерам); довгострокове рефінансування: облікова + 2 в.п. (змінюється у разі зміни облікової ставки).

2. Для специфічних кредитів:

– підтримка ліквідності ФГВФО: облікова ставка, змінюється у разі зміни облікової ставки;

– екстрена підтримка ліквідності банків: кожний транш – облікова на день надання траншу + 2 в.п. (не змінюється до дати повернення траншу); подовження строку дії: облікова на дату подовження + 2 в.п.

Сутність депозитних сертифікатів полягає у наступному:

– монетарний інструмент, який: сприяє досягненню операційних цілей грошово-кредитної політики – основна функція; сприяє розвитку фінансових ринків через участь у формуванні кривої доходності – допоміжна функція;

– інструмент застави, який може використовуватися: при отриманні кредитів рефінансування; при отриманні позик на міжбанківському ринку;

– інструмент торгів між банками.

В той же час депозитний сертифікат не є цінним папером: для його випуску не потрібні формальності, які треба для випуску цінних паперів. Депозитний сертифікат не є інструментом для фізичних та юридичних осіб (небанків): обіг депозитних сертифікатів є обмеженим – лише між банками.

Особливості розміщення депозитних сертифікатів полягають у наступному:

– механізми розміщення: депозитний сертифікат овернайт – постійний

доступ без обмеження суми; депозитні сертифікати на термін до 14 та/або до 100 днів – кількісні/процентні тендери (чергові та позачергові). Тендери до 100 днів наразі не проводяться;

– час задоволення заявок: для інструментів постійного доступу для тендерів без обмеження обсягу – задоволення заявок в міру їх надходження; для тендерів з обмеженням обсягу – після визначеного часу завершення тендеру;

– вимоги до банків-учасників: єдина вимога – відсутність простроченої заборгованості за усіма кредитами рефінансування та операціями репо.

Операції на відкритому ринку – це офіційні операції центрального банку, що здійснюються з метою купівлі-продажу цінних паперів з високим ступенем ліквідності, які користуються підвищеним попитом за незначних коливань курсу.

При купівлі центральним банком цінних паперів у банків виникає можливість розширювати активні операції, що збільшує грошову масу в обігу. Коли центральний банк продає цінні папери, відповідні кошти списуються з кореспондентських рахунків банків, що зменшує грошову масу в обігу. Такі операції центрального банку зумовлюють зміну резервів комерційних банків, що, у свою чергу, позначається на обсязі та вартості банківських кредитів. Унаслідок цього центральний банк має можливість впливати на розмір грошової маси і на рівень ринкової процентної ставки у потрібному напрямі, тобто досягати задалегідь поставленої мети.

Операції на відкритому ринку є найдієвішим інструментом грошово-кредитного ринку. Результати його застосування можна точно спрогнозувати, передбачити, його дія забезпечує ефективний вплив на грошовий ринок і на економіку в цілому. Позитивним слід вважати і те, що центральний банк самостійно визначає обсяг, час і напрям здійснення операцій на відкритому ринку і в такий спосіб повністю його контролює. Процеси здійснення операцій на відкритому ринку піддаються коригуванню.

В Операції з цінними паперами, що проводяться Національним банком України мають на меті наступні завдання:

– монетарне регулювання – Купівля/продаж на відкритому ринку з метою

структурного регулювання ліквідності;

- підтримка фінансової стабільності – викуп ОВДП у банків з метою вирішення загальнодержавних проблем, репрофайлінг;

- підтримка Фонду гарантування вкладів – викуп ОВДП у Фонду гарантування вкладів фізичних осіб відповідно до ст. 25 Закону «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Принципи операції з цінними паперами:

- операції здійснюються лише у разі, якщо це не суперечить цілям забезпечення стабільності гривні;

- операції здійснюються переважно з ДООУ, взагалі не здійснюються з ЦП, що підтверджують корпоративні права;

- операції здійснюються на відкритому (вторинному) ринку;

- недопустимість купівлі на первинному ринку ЦП, емітованими Урядом або держустановами.

Механізм проведення операцій з цінними паперами передбачає здійснення операцій шляхом участі у біржових торгах та без участі в біржових торгах.

Участь у біржових торгах передбачає:

- подача заявки на купівлю/продаж ДООУ із зазначенням основних параметрів;

- ініціювання аукціону з купівлі/продажу ДООУ;

- операції ініціюються одразу на двох біржах, що мають найбільший обсяг угод з ДООУ за останні 6 місяців.

Без участі в біржових торгах:

- ініціатор операції – сторона, зацікавлена в її терміновому проведенні (НБУ або банк);

- місце укладання угоди: адресний ринок фондової біржі або позабіржовий ринок (у т. ч. – електронні торговельні системи).

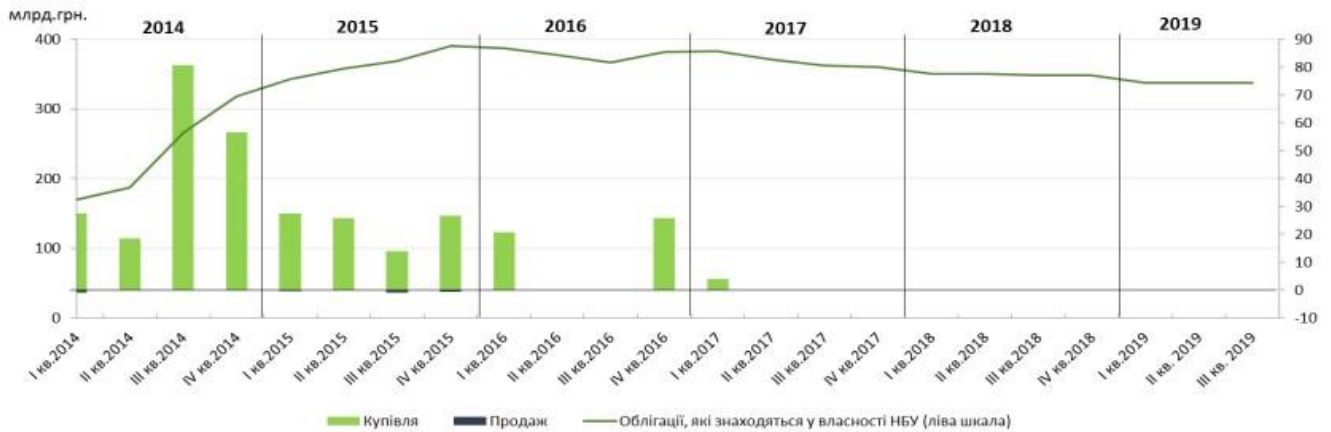

Рисунок 1.5 – Динаміка портфелю ОВДП НБУ за 2014-2019 роки

У період кризи (2014-2015 рр.), та, частково, в період подолання (2017 р.) її наслідків портфель ОВДП Національного банку істотно збільшився внаслідок викупу ОВДП для підтримки ліквідності ФГВФО, підтримки розрахунків за газ та підтримки ліквідності Приватбанку в процесі його націоналізації. Починаючи з лютого 2017 р. обсяг портфелю ОВДП Національного банку постійно знижується. Відповідно до Основних засад грошово-кредитної політики на 2019 рік та середньострокову перспективу Національний банк продовжуватиме дотримуватися свого зобов'язання уникати будь-яких форм фіскального домінування над монетарною політикою, у тому числі прямої або непрямої підтримки бюджетних видатків.

Мінімальні обов'язкові резерви завжди розглядалися центральними банками як інструмент грошово-кредитної політики, застосування якого забезпечить відповідний рівень ліквідності банків у випадку масового вилучення депозитів, зниження рівня платоспроможності банків для забезпечення захисту кредиторів і вкладників. Зниження норми обов'язкових резервів сприяє розширенню ресурсної бази банку і підвищує можливості здійснювати кредитні операції.

У більшості розвинених країнах обов'язкові резерви розглядались як податок, що знижує рівень конкурентоздатності банків і підвищує вартість кредитних ресурсів. В Україні мінімальні обов'язкові резерви все ще залишаються одним із головних інструментів грошово-кредитної політики.

Обов'язкові резерви є монетарним інструментом для згладжування впливу на

відсоткові ставки з боку змін ліквідності. В той же час, обов'язкові резерви не є:

- механізмом абсорбування надлишкової ліквідності;
- резервом на покриття збитків банків;
- резервом для здійснення виплат вкладникам у випадку банкрутства банку;
- податком на банки.

Об'єкт резервування виступають усі залучені кошти юридичних і фізичних осіб (крім кредитів від банків-резидентів, коштів, залучених від МФО та на умовах субординованого боргу).

Місцем формування і зберігання обов'язкових резервів може бути: коррахунок банку в НБУ, окремий рахунок в НБУ (наразі не застосовується). Період утримання обов'язкових резервів: з 11 числа місяця до 10 числа наступного місяця. Період визначення резервної бази – попередній період утримання. Обсяг обов'язкових резервів, який має щоденно зберігатися на початок дня від 0% до 100%, наразі – 0%.

Нормативи обов'язкових резервів: кошти вкладів юридичних і фізичних осіб у національній та іноземній валютах на вимогу і кошти на поточних рахунках – 6,5; строкові кошти і вклади юридичних і фізичних осіб у національній та іноземній валютах – 3,0.

Загалом, усі інструменти грошово-кредитного ринку виконують важливі функції. Активне та обережне їх використання є запорукою ефективного функціонування міжбанківського кредитного ринку, грошово-кредитного ринку та й економіки в цілому. Разом з тим, відсутність механізмів регулювання центральними банками міжбанківського ринку може спричинити кризу міжбанківських неплатежів, а ефективність функціонування банківської системи України значною мірою залежить від рівня кваліфікації апарату управління Національного банку України як частини єдиного механізму банківської системи.

2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ МІЖБАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ЙОГО ОРГАНІЗАЦІЇ

2.1. Аналіз сучасного стану міжбанківського кредитування в Україні

Міжбанківський кредит є, з одного боку, є оперативним джерелом поповнення коштів банківської установи з метою підтримання кредитного потенціалу та поточної ліквідності, а з іншого – рентабельне вкладення вільних коштів. Саме міжбанківські кредити, з-поміж усіх існуючих у сучасних умовах фінансових інструментів, відзначаються швидкою реакцією на зміни кон'юнктури фінансового ринку. У такій ситуації банківські установи часто розглядають міжбанківський кредитний ринок як основу швидкого поповнення коштів для здійснення активних операцій на інших сегментах фінансового ринку.

Сучасні умови функціонування банківської системи вимагають нарощення капіталу банківських установ шляхом запозичення фінансових ресурсів на міжбанківському та фондовому ринках. У результаті проведення таких операцій формуються позикові кошти чи недепозитні зобов'язання перед кредиторами, ініціатором мобілізації яких виступає безпосередньо сама банківська установа. Позичковий капітал відіграє важливу роль у забезпеченні банківських установ необхідним обсягом ресурсів у процесі управління їх ліквідністю. Проте варто зауважити, що такі кошти є кредитними і потребують повернення. Значення позичкового капіталу ще більше посилюється у сучасних нестабільних політичних та економічних умовах, за яких у більшості банківських установ зростає потреба в оперативних позичкових інструментах для здійснення виплат за своїми поточними зобов'язаннями.

Основними способами, за допомогою яких банківські установи формують позичений капітал, є мобілізація міжбанківських кредитів від інших банківських установ і Національного банку України на фінансовому ринку та емісія цінних паперів власного боргу банку [5, с. 98]. Пропонуємо проаналізувати детальніше кожний мобілізацію міжбанківських кредитів банками України.

Звернемо увагу, що метою залучення кредитів на міжбанківському ринку є збільшення потенціалу для розширення кредитної діяльності банківських установ з клієнтами, а також необхідність у підтримці та регулюванні ліквідності.

Розглянемо, обсяги залучених коштів банківськими установами на міжбанківському ринку та їх відношення до загальної суми зобов'язань банків за період 2011-2018 рр. (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Обсяги залучених коштів банківськими установами на міжбанківському ринку у 2011–2018 рр.

Назва показника	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Усього банківських зобов'язань, млн грн	898793	957872	1085496	1168829	1150672	1132515	1172761	1205114
Обсяги кредитних операцій на міжбанківському ринку, млн. грн	1313270	1539483	1084520	1067110	451207	262154	314817	711999
Відношення обсягу міжбанківських кредитів до загального обсягу зобов'язань банків, %	146,11	160,72	99,91	91,30	39,21	23,15	26,84	59,08

Відповідно до даних таблиці 2.1, ми бачимо, що обсяг зобов'язань банківських установ за досліджуваний період постійно зростає, в той час як обсяг кредитних операцій, що здійснюються банками на міжбанківському ринку, навпаки, зменшується. За 2011-2018 рр. таке зменшення склало 601271 млн. грн., або 45,78 %.

Абсолютні значення обсягу зобов'язань банків та обсягу їх міжбанківського кредитування не дають змогу оцінити тенденцію розвитку міжбанківського ринку. Тенденцію нам дозволить виокремити такий показник, як відношення обсягу міжбанківських кредитів до загального обсягу зобов'язань банків. Даний показник за 2011-2018 рр. зменшився 87,03 %. При чому, мінімальне значення показника

спостерігалось у 2016 році – 23,15 %, що свідчило про суттєве скорочення попиту банків на такі операції. Починаючи з 2017 року спостерігається зростання показника і у 2018 році він склав 59,08 %.

Також динаміка обсягу здійснюваних операцій на міжбанківському ринку України наведена на рисунку 2.1, проте за більший період – за 2005-2019 рр. Обсяг операцій на міжбанківському ринку України за 2019 рік представлений лише за 11 місяців, тобто станом на 01.12.2019 року.

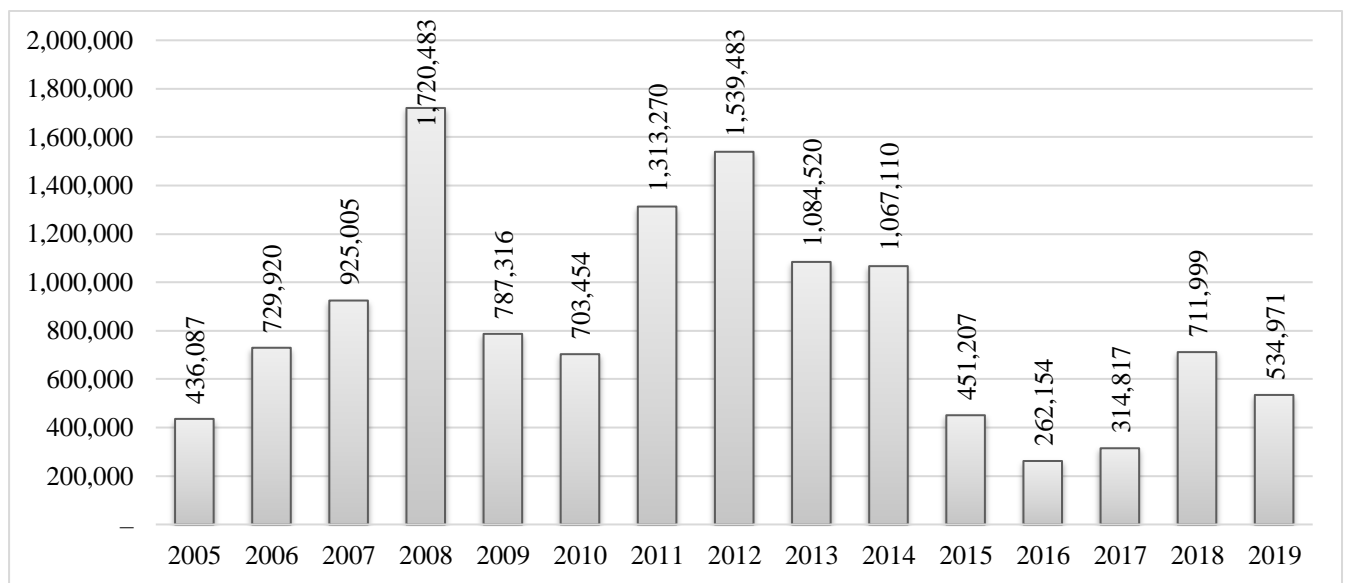

Рисунок 2.1 – Обсяги здійснюваних операцій на міжбанківському ринку України за 2005-2019 рр. (січень-жовтень 2019 року), млн грн

Дані рисунку 2.1 свідчать про те, що обсяг кредитних операцій на міжбанківському ринку зростає у передкризовий період і суттєво падає у післякризовий. Дана теза підтверджується даними кризи 2008 та 2014 рр.

Наступним етапом розглянемо динаміку процентних ставок на ринку міжбанківського кредитування за 2005-2019 рр. (рис. 2.2).

З проведеного дослідження можемо побачити, що значне збільшення рівня відсоткових ставок відбулось у 2014 році, що спричинене вагомим зростанням інфляції і стрімкою девальвацією національної грошової одиниці. У таких умовах Національний банк України з метою зменшення обсягу грошової маси в обігу підвищив рівень облікової ставки до 19,5 %, а станом на 01.01.2016 року її рівень

ще підвищився і склав 22,0 %. Також зауважимо, що зростання рівня облікової ставки та потреба більшості банківських установ у додаткових коштах спричинили зростання відсоткових ставок на міжбанківському кредитному ринку.

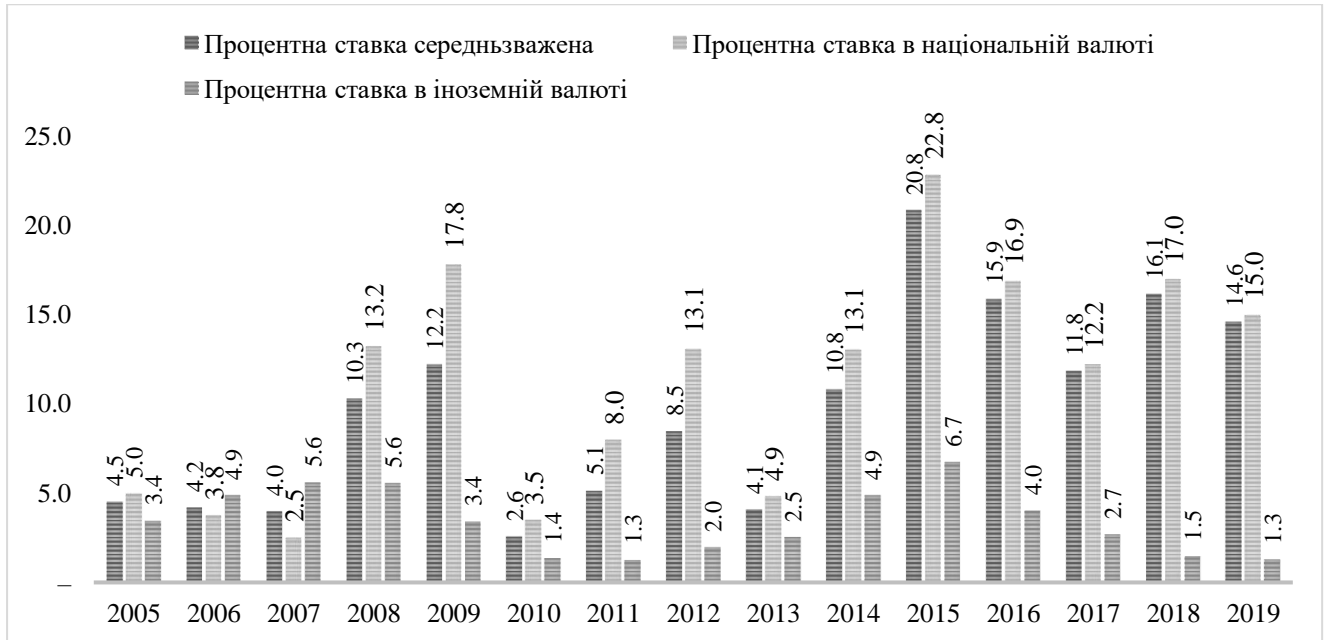

Рисунок 2.2 – Динаміка процентних ставок на ринку міжбанківського кредитування за 2005-2019 рр. (станом на жовтень 2019 року), %

Починаючи з 2018 року спостерігається поступове зменшення відсоткових ставок на ринку міжбанківського кредитування, що обумовлено стабілізацією політичної та економічної ситуації в країні, зменшенням інфляції і зменшенням облікової ставки НБУ. Станом на 01.12.2019 року облікова ставка була знижена НБУ до 13,5%, що є позитивним сигналом для учасників ринку міжбанківського кредитування та призведе до ще більшого зменшення ставок на ньому.

Щодо валюти міжбанківських позик, то можемо зауважити, що співвідношення національної та іноземної валют приблизно однакове з невеликою перевагою на користь останньої. Так упродовж 2009-2011 років прослідковується переважання залучених коштів банками на міжбанківському кредитному ринку в іноземній валюті, що пов'язано зі значними обсягами зовнішньої заборгованості вітчизняних банківських установ. Ситуація змінюється з 2012 року, коли банківські установи залучають міжбанківські кошти переважно у національній валюті. Однак

у сучасних умовах розвитку економіки зовнішня заборгованість банківських установ постійно зростає і станом на 02.12.2019 року обсяг кредитів залучених банківськими установами в національній валюті на міжбанківському ринку склав 2782 млн грн, а в іноземній валюті – 5689,35 млн грн. Тобто ми бачимо, що переважає обсяг операцій в іноземній валюті.

Динаміка операцій овернайт та овердрафт на ринку міжбанківського кредитування за 2005-2019 рр. наведена на рисунку 2.3.

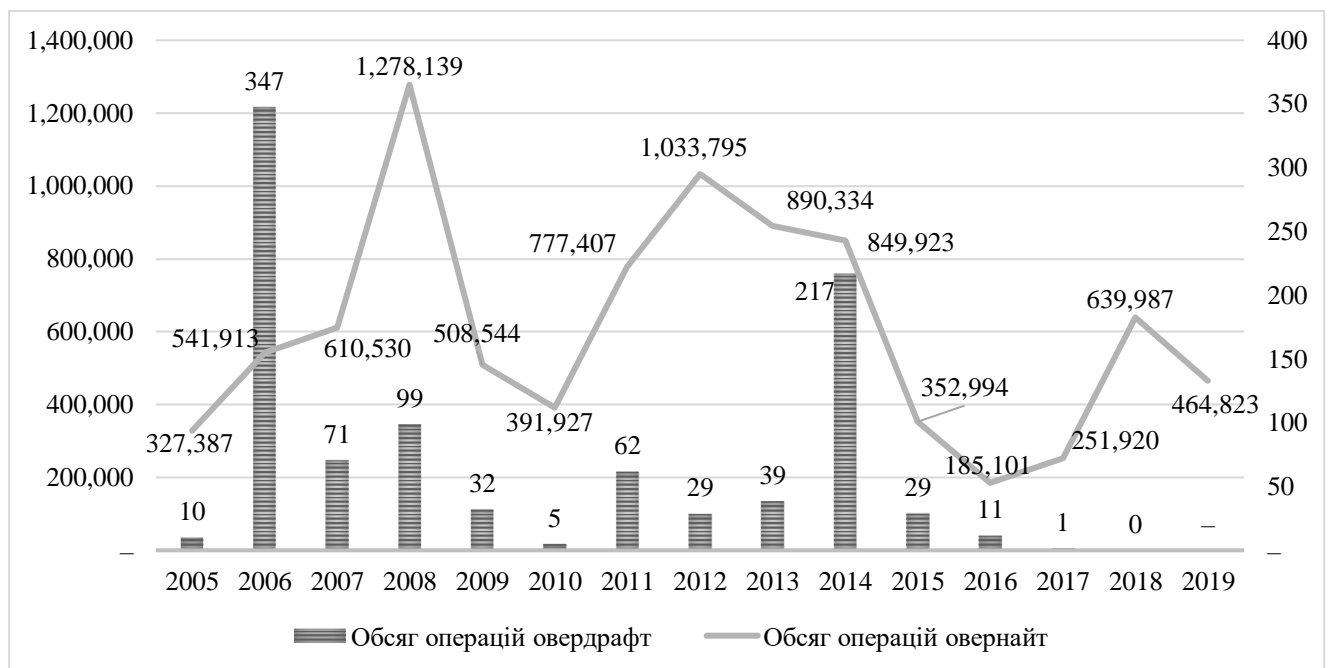

Рисунок 2.3 – Динаміка операцій овернайт та овердрафт на ринку міжбанківського кредитування за 2005-2019 рр.

Відповідно до даних рисунку 2.3, можна сказати, що операції овернайт в сотні разів перевищують операції овердрафт на ринку міжбанківського кредитування. В останні роки (2015-2017 рр.) спостерігалось суттєве скорочення обсягу операцій овердрафт, у 2018-2019 рр. такі операції взагалі відсутні. Така ситуація свідчить про незацікавленість банківських установ відкривати іншим банками та використовувати рахунки овердрафт.

Що стосується динаміки операцій овернайт, то ми бачимо, що максимальний обсяг таких операцій спостерігався у 2008 році – 1278139 млн грн. У 2009-2010 рр.

на тлі світової фінансової кризи відбулося суттєве скорочення зазначених операцій і їх обсяг у 2010 році склав – 391927 млн грн. У 2011-2012 роках обсяг операцій на ринку міжбанківського кредитування зростав значними темпами і досяг у 2012 1033795 млн грн. Падіння ринку розпочалося у 2014 році і тривало до 2016, коли обсяг операцій із міжбанківського кредитування склав – 185101 млн грн. З 2016 року розпочалося відновлення ринку – у 2018 році обсяг операцій на ньому вже становив 639987 млн грн. Дані щодо 2019 року наведені лише за 11 місяців, то є неспівставними із іншими наведеними даними.

Розглянемо динаміку та структуру операцій на ринку міжбанківських кредитів за строками надання за 2005-2019 рр. (рис. 2.4).

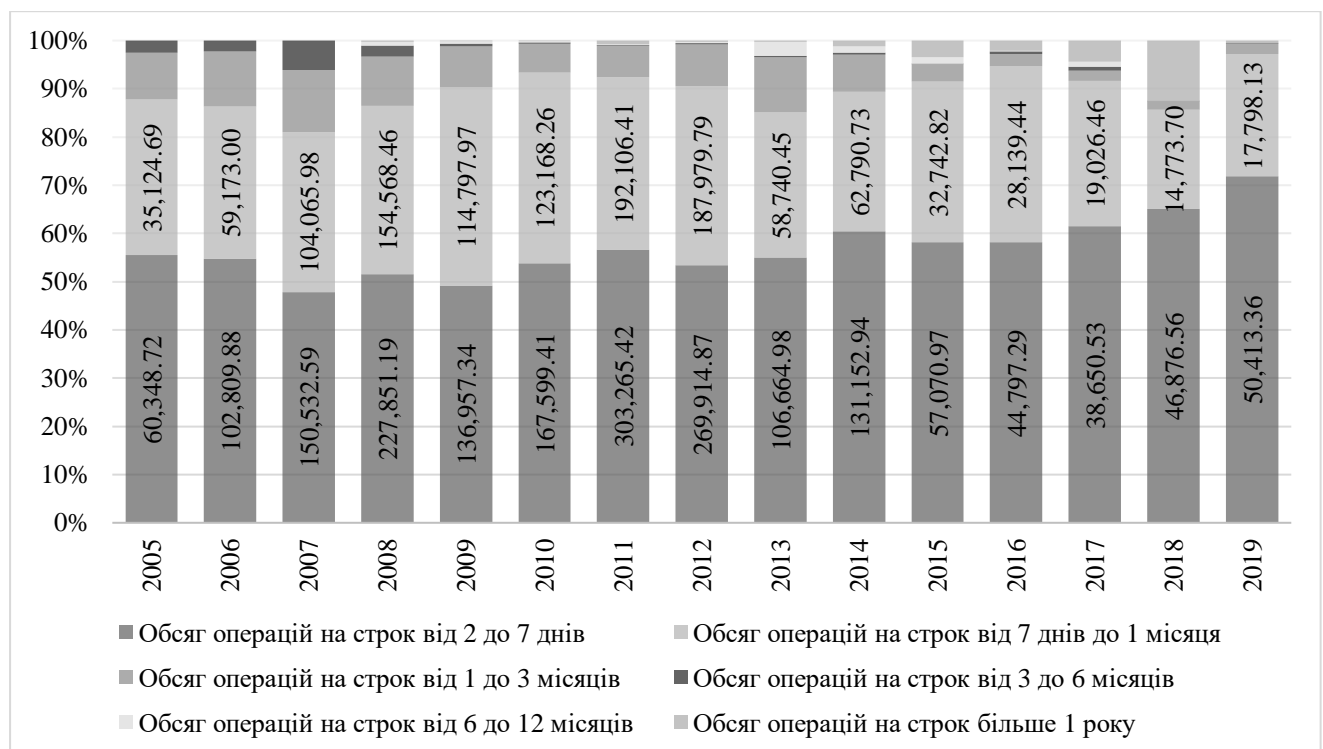

Рисунок 2.4 – Динаміка та структура операцій на ринку міжбанківських кредитів за строками надання за 2005-2019 рр. (за січень-жовтень 2019 року), млн грн

Відповідно до даних рисунку 2.4, можна зробити висновок, що більше 70 % здійснюваних операцій на ринку міжбанківського кредитування здійснюється на строк від 2 до 7 днів. Така ситуація є зрозумілою, оскільки ми вже зазначали, що

міжбанківські кредити це, здебільшого, інструменти підтримання ліквідності банків в короткостроковому періоді. Трохи більше 25 % відсотків припадає на кредитування строком від 7 днів до 1 місяця. Міжбанківські кредити терміном від 1 до 3 місяців мають питому вагу лише 2,15 %. Операції на міжбанківському ринку строком від 3 місяців за питомою вагою не займають в сумі більше 1 %. Таким чином, ми бачимо, що міжбанківські кредити в Україні використовуються як короткострокові інструменти строком до 3 місяців.

Розглянемо також відсоткові ставки за міжбанківськими кредитами в іноземній валюті за період з 03.01.2014 року до 01.11.2019 року (рисунок 2.5).

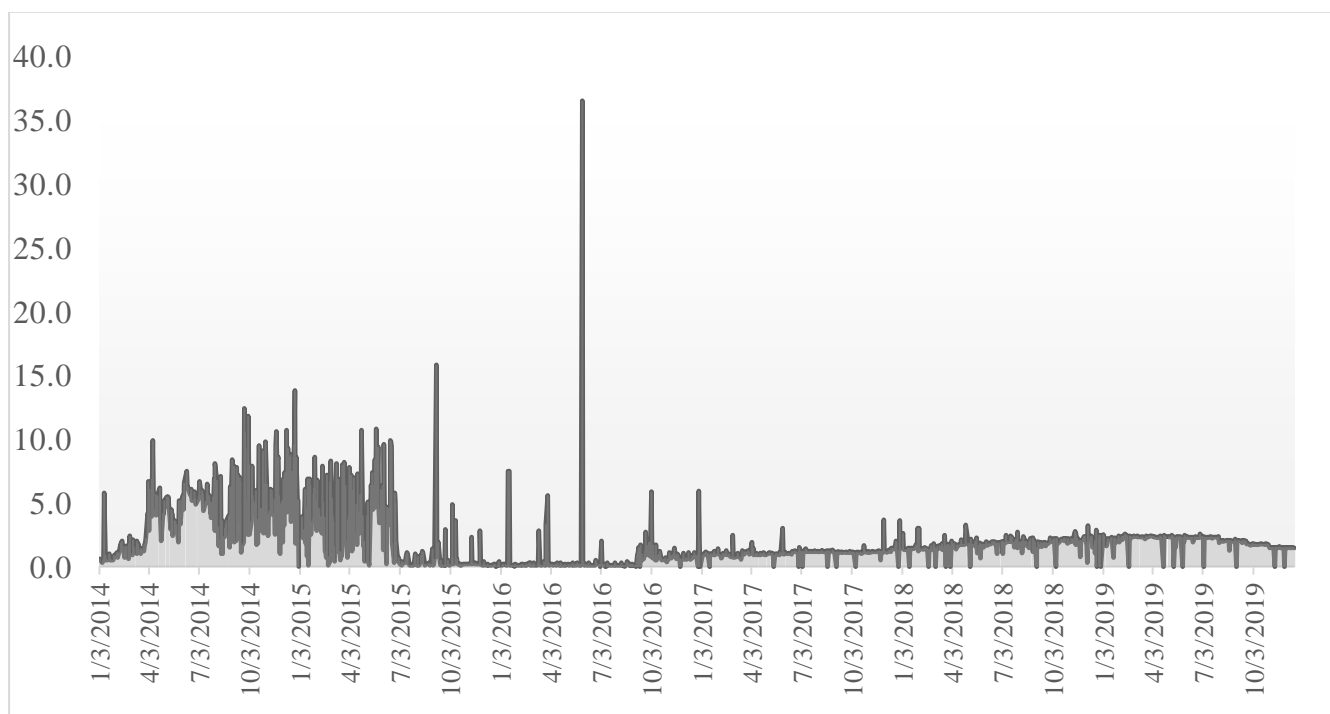

Рисунок 2.5 – Процентні ставки за міжбанківськими кредитами в іноземній валюті за період з 03.01.2014 по 16.12.2019 рр., %

На основі даних рисунку 2.5 можна зробити висновок, що відсоткові ставки за кредитами в іноземній валюті є значно меншими ніж в національній. До того ж з липня 2017 року спостерігається стійка тенденція до їх зменшення. Станом на 16.12.2019 року ставки за усіма видами міжбанківських кредитів в іноземній валюті складають лише 1,5 %. Така низька ставка є привабливою для банків та

призводить до ще більшого зростання операцій на міжбанківському ринку в іноземній валюті.

Підсумовуючи вищесказане, можемо зробити висновок, що одним із головних факторів відновлення і підтримання економічного зростання в Україні є виважена грошово-кредитна політика Національного банку України. Основними завданнями його в сучасних умовах є орієнтація кредитної політики банківських установ на реальний сектор економіки, сприяння розвитку інвестиційного кредитування та стабілізація банківської системи загалом. Вагоме значення для стабілізації економіки країни та виведення її з кризового стану мають ефективний контроль за переміщенням фінансового капіталу, своєчасне корегування обсягів грошових коштів, а також їх цільове призначення. Незважаючи на значні кроки, що здійснюються в цьому напрямі, необхідним залишається забезпечення довіри до курсової політики учасників ринку та сталого рівня ліквідності банківських установ, задовольняючи той попит, який формує кредитну пропозицію банків. А забезпечення сталої ліквідності банківських установ не можливе без ефективного функціонування ринку міжбанківського кредитування в країні.

2.2. Удосконалення організації міжбанківського кредитування в Україні

Кредитна діяльність комерційних банків невіддільна від операцій на ринку міжбанківських кредитів. Одержання кредитів в інших банках дає можливість поповнювати банківські кредитні ресурси. При надлишку ресурсів банк розміщує їх на міжбанківському ринку, при нестачі ресурсів банк купує їх на ринку. Ринок міжбанківських кредитів є важливою складовою ринку кредитних ресурсів.

У результаті дослідження впливу міжбанківського кредитування на розвиток банківської системи можна стверджувати, що для активізації роботи банківської системи на ринку міжбанківських кредитів необхідно вжити заходів щодо оптимізації існуючої організації ринку міжбанківських кредитів, вдосконалити

інструменти рефінансування.

Особливу роль займає розробка дієвих заходів щодо переходу від простої форми ринку міжбанківських кредитів до розгорнутої, тобто необхідним є організаційне забезпечення ринку міжбанківських кредитів. З огляду на це, доцільним стане створення міжбанківського кредитного об'єднання, стратегічною ціллю якого була б розробка в Україні єдиного інформаційно-торгового середовища організації купівлі-продажу міжбанківських кредитів, тобто відкритого для всіх потенційних учасників міжбанківського кредитного ринку. Так, Міжбанківське кредитне об'єднання на основі єдиної інформаційної системи зможе охопити всю країну, підвищити надійність міжбанківських кредитних операцій, здійснити широкий перелив вільних кредитних ресурсів між регіонами та секторами економіки, збільшити масу працюючих кредитних ресурсів.

Перспективними напрямками оптимізації роботи банків на міжбанківському кредитному ринку є вдосконалення організаційної структури підрозділів банку шляхом створення такого структурного підрозділу, як сектор міжбанківського кредитування, який повинен складатися з кредитного, інформаційного та аналітичного відділів. Запропонована організаційна структура міжбанківського кредитного процесу, заснована на розмежуванні функцій між відділами сектору міжбанківського кредитування є дієвим засобом підвищення ефективності міжбанківських кредитних операцій. З її впровадженням очікується збільшення обсягу міжбанківських кредитних операцій, вдосконалиться система внутрішнього контролю за всіма властивими міжбанківським кредитним операціям ризиками, що, в свою чергу, дасть змогу знизити їх рівень, а отже сприяти розвитку міжбанківського кредитування.

Серед інструментів на ринку міжбанківських кредитів основне місце відводиться інструментам Національного банку. Ступінь участі Національного банку України в попередженні криз банківської системи багато в чому залежить від існуючої системи рефінансування комерційних банків, а саме від вирішення такого технічного питання, як надання надкоротких кредитів, які є необхідними для завершення міжбанківських розрахунків і платежів. У зв'язку з цим, доцільним

стало би введення у використання Національним банком внутрішньоденних кредитів. Оскільки, застосування даних кредитів дасть змогу забезпечити безперебійність функціонування платіжної системи та підтримання ліквідності комерційних банків.

Проаналізувавши сучасний стан проведення операцій РЕПО в Україні, та основні проблеми, які з цим пов'язані можна розробити ряд перспективних напрямів роботи в даній сфері з метою вирішення актуальних проблем.

Наступним пріоритетним напрямком повинно стати удосконалення діючої системи ризик-менеджменту та процесу обліку операцій РЕПО. Так як дані операції є складним фінансовим інструментом, то підхід до моніторингу та управління ризиками за таких умов повинен бути відповідним.

Важливо приділити увагу також розподілу ліквідності в процесі рефінансування. Це дасть можливість встановити найбільш оптимальне співвідношення між операціями прямого та зворотного РЕПО.

З метою удосконалення практики міжбанківського кредитування пропонується ширше використовувати зобов'язання суб'єктів господарювання як забезпечення кредитів рефінансування. Це сприятиме тіснішому взаємозв'язку між банками та реальною економікою, подальшому її розвитку, протидіятиме привілейованому становищу державних цінних паперів й уможливіватиме гнучкіше управління банками своїми активами. Кроком уперед у питанні застави кредитів рефінансування може стати застосування методу багаторазового використання застави, тобто методу заставного пула. Суть його полягає у прийманні від банку-позичальника сукупних активів, які слугують забезпеченням усіх наданих НБУ кредитів рефінансування. Це сприятиме оперативнішому вирішенню питання про надання кредитів рефінансування, підвищить якість і зменшить витрати на здійснення перевірки предмета застави. Водночас це потребує розроблення та впровадження відповідної нормативної бази, яка б регулювала використання методу заставного пула [4].

Не менш важливим кроком стане вдосконалення формування цінових індикаторів на міжбанківському кредитному ринку. Адже виконання

міжбанківськими відсотковими ставками своєї індикативної функції визначається не лише функціональною роллю ринку міжбанківських кредитів, але і масштабами його розвитку. Значного імпульсу розвитку міжбанківського кредитування надали б: приведення терміну розрахунку вітчизняних індикаторів до світових параметрів, вдосконалення вибірки комерційних банків та розрахунок індикаторів по банкам «першої групи» та «другої групи», тобто більш та менш надійними позичальникам. Безумовно це повинно проходити паралельно з застосуванням методологічних новацій, пов'язаних з формуванням індикаторів міжбанківського ринку. Таким чином вдосконалення існуючої системи обрахунків індикаторів міжбанківського ринку повинно бути виходячи із наступних принципів: об'єктивне відображення ринкової ситуації, що склалася, можливість порівняння індикаторів українського ринку з загальноприйнятими міжнародними нормами, практична цінність індикаторів для аналізу та регулювання ринку.

Іншим важливим напрямком у забезпеченні дієвості механізму рефінансування в Україні є оптимізація відсоткових ставок за інструментами Національного банку України. Так, для ефективного управління ціною ресурсів Національного банку України процентний коридор за інструментами рефінансування на сьогоднішньому етапі повинен бути значно вузьким – з одного боку, та дещо вищі процентні ставки за депозитами Національного банку України – з іншого. Такий підхід сприятиме зменшенню надлишкових резервів та одночасно збільшуватиме попит на інструменти рефінансування, тим самим підвищуючи їх значення.

Дослідження основних тенденцій, що спостерігаються на міжбанківському ринку України, виявило, що міжбанківське кредитування переважно є одним з джерел поповнення банками своєї ресурсної бази, хоча для деяких банків воно є досить вагомим способом збільшення доходів. На відміну від кредитів, що надаються центральним банком України, вартість міжбанківських кредитів не залежить від облікової ставки НБУ і тому є набагато нижчою, а самі кредити є популярнішими, ніж кредити рефінансування.

У ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність» зазначено: «банк

самостійно встановлює процентні ставки та комісійну винагороду за надані послуги» [101]. Разом з тим ст. 53 передбачає: «банку забороняється встановлювати процентні ставки та комісійні винагороди на рівні нижче собівартості банківських послуг у цьому банку» [31]. На цьому наголошує М. Д. Алексеєнко. Фактично йдеться про неврегульованість питання про процентну ставку за кредитами, обмеження оперативної самостійності банку у визначенні ціни проведених ним кредитних операцій [4, с. 59].

Ціна кредиту може визначатися банком відносно окремо залученого депозиту та/або відносно «портфеля» залучених депозитів. Наголосимо, що банк за окремими видами депозитів (наприклад, до запитання) сплачує нижчий, ніж за строковими депозитами, процент або не виплачує його взагалі. Крім того, банки мають і власний капітал. Тому фактична ціна ресурсів банку, який має великий власний капітал і значну клієнтську базу, буде нижчою, ніж ціна коштів, залучених банком у строкові депозити чи міжбанківські кредити.

Неврегульованість положень згаданих вище статей Закону може призвести до штучного завищення розміру ставок кредитування кінцевого позичальника. Більше того, як потрібно діяти банку, якщо він бере міжбанківський кредит не з метою подальшого розміщення ресурсів, а для регулювання резервних вимог Національного банку України? Ціна таких міжбанківських кредитів залежить від ситуації на грошовому ринку. Не раз траплялося, що банки з метою виконання резервних вимог і/або окремих економічних нормативів залучали кошти на короткий термін під процентні ставки, які суттєво перевищували, зокрема, розмір облікової ставки Національного банку України [4].

Розвиток міжбанківського кредитування можливий за умови зниження банківських ризиків при здійсненні міжбанківських кредитних операцій. У зв'язку з цим виникає необхідність застосування механізму безперечного списання коштів з коррахунку банку-позичальника у разі не виконання зобов'язань по погашенню міжбанківських кредитів, введення укладання форвардних та ф'ючерсних контрактів на відсоткову ставку, що дозволить знизити ризики значних коливань відсоткових ставок на ринку міжбанківських кредитів.

Одним із шляхів управління кредитними ризиками на ринку міжбанківського кредитування є оцінка кредитоспроможності банку-контрагента і встановлення лімітів на міжбанківські операції. Розрахунок лімітів базується на оцінці фінансового стану банківської установи.

Своєчасне визначення погіршення кредитоспроможності або зменшення вартості застави в період дії кредитних відносин дозволить банку швидко відреагувати на зміну величини та характеру ризику. Таким чином, одним із інструментів для запобігання виникненню кредитних ризиків є кредитний моніторинг [63].

Системи рейтингових оцінок є ще одним інструментом для зниження кредитних ризиків, вони широко розповсюджені у світовій банківській практиці, оскільки є зручним інструментом комплексної оцінки фінансового стану банків [63].

В Україні зараз не існує національної системи кредитних рейтингів, тому банки самостійно складають внутрішні кредитні рейтинги контрагентів (рейтинги міжнародних рейтингових агентств, які мають високий авторитет, присвоєні незначній кількості українських банків). Крім того, використання рейтингів міжнародних рейтингових агентств має кілька недоліків для практичного використання на внутрішньому ринку з метою формування лімітної політики. По-перше, міжнародні рейтингові агентства використовують методиками, які недостатньо враховують всі аспекти української дійсності. По-друге, міжнародні рейтинги, як правило, базуються на інформації піврічної або більшої давності, що робить майже неможливим їх використання в українських умовах, тому що фінансовий стан контрагента може суттєво змінитися за два-три місяці.

Більшість методик, які використовуються у комерційних банках України для оцінки фінансового стану контрагентів, базуються на визначенні агрегованої оцінки надійності банку. Як правило, процедура складання кредитного рейтингу комерційних банків включає такі етапи [63]:

1. Розрахунок показників фінансового стану та структури балансу банків.
2. Приведення абсолютних значень цих показників до єдиної системи

вимірювання.

3. Обчислення інтегрального показника, який показує рейтинг банку.

Інтегральний показник може розраховуватися як середнє арифметичне між значеннями показників, приведених до єдиної шкали виміру, кожен з яких помножений на ваговий коефіцієнт (який присвоюється кожному показнику залежно від його впливу на інтегральний показник).

При цьому слід зазначити, що більшість методик, за допомогою яких складаються кредитні рейтинги в українських банках, мають такі недоліки, як суб'єктивність та необґрунтованість переходу від бального показника (рейтингу) до об'ємного показника (ліміту).

Іншим інструментом зниження кредитних ризиків є встановлення лімітів на банки-контрагенти [63].

У процесі проведеного дослідження встановлено, що під поняттям «ліміт на міжбанківський кредит» розуміють максимально-допустимий розмір одного типу кредитної операції, яку може проводити банк з відповідним банком-контрагентом [20, с. 137-138].

Метою встановлення лімітів на банки-контрагенти є мінімізація ризику неповернення за допомогою процедур фінансового аналізу. Взагалі, ліміт є функцією оцінки фінансового стану, платоспроможності і кредитоспроможності банку-контрагента, його чистих активів, виду та строку передбачуваної операції, а також власних можливостей банку, що кредитує. Ліміт є мірою обмеження кредитного ризику, який на себе бере банк у випадку проведення тієї чи іншої операції [63].

Встановлення лімітів відбувається шляхом прийняття рішення відповідним колегіальним органом банку, який уповноважений на проведення таких дій, щодо остаточного ліміту на проведення кредитних операцій з банком-контрагентом з урахуванням результатів оцінки фінансового стану та наявної власної інформації, яка може відображати фінансовий стан банку-контрагента. Отже, фінансовий стан банку-контрагента є основним параметром при ухваленні рішення про відкриття і обсяг ліміту на проведення операції з ним [20, с. 138].

Як правило, ліміти на здійснення міжбанківського кредитування встановлюють [120, с. 138]:

- не рідше ніж раз на місяць;
- на прохання Казначейства банку щодо перегляду лімітів або відкриття ліміту для нового банку-контрагента;
- у разі зміни (погіршення чи покращення) фінансового стану банку або отримання негативної чи позитивної інформації від третіх осіб.

У світовій практиці розрахунку лімітів на міжбанківські операції базовими є один чи два найбільш фундаментальні параметри фінансового стану банку: його капітал та/або валюта балансу. Також у ряді випадків при визначенні лімітів за допомогою експертних оцінок враховуються менш формалізовані якісні ознаки, такі, як рівень менеджменту банку, імідж, здатність швидко мобілізувати необхідні ресурси та якісна оцінка ризикованості бізнесу. Задача формування лімітів міжбанківського кредитування може бути сформульована як визначення величини припустимого ризику, який банк може взяти на себе, не ставлячи під загрозу власний стабільний фінансовий стан.

Ліміти на міжбанківські операції доцільно поділяти на [63]:

- ліміти на короткострокові міжбанківські операції (1-3 місяці);
- ліміти на середньо- та довгострокові операції (більше 3 місяців);
- ліміти на «овернайти»;
- загальний ліміт.

У вітчизняній банківській практиці методикою розрахунку лімітів за міжбанківськими операціями передбачається розрахунок одного загального ліміту на здійснення операції з даним банком-контрагентом. У зв'язку з чим з встановлених лімітів на відповідний тип операції з банком-контрагентом не повинен перевищувати загальний розмір встановленого ліміту, а сукупна відкрита ресурсна позиція щодо банку-контрагента не може перевищувати встановлений загальний ліміт позиції [20, с. 138].

Традиційно формула розрахунку ліміту являє собою величину базового ліміту, помножену на синтетичні коефіцієнти. В існуючій практиці встановлення базових лімітів як основні показники, відносно яких розраховуються величини

ліміту, найчастіше використовуються: капітал банку (або його модифікації) та активи банку (або чисті активи). Також, крім розміру капіталу та активів як основні показники при розрахунку базового ліміту

можуть використовуватися: валюта балансу, щоденний обсяг платежів або капітал (кредитора), прибуток (кредитора) [63].

З метою максимального зменшення ризиків до розрахунку лімітів залучаються синтетичні коефіцієнти ризику. Синтетичний коефіцієнт відбиває оцінку фінансового стану позичальника і набуває значення в діапазоні від нуля до одиниці. Сутність його полягає в тому, що він являє собою суму фінансових коефіцієнтів, зважених на вагові коефіцієнти, які визначають рівень їхньої значущості для синтетичного коефіцієнта [34.].

Ще одним підходом до мінімізації кредитних ризиків є комплексне використання усього переліку показників, які спрацьовують у різних ситуаціях, тобто як показник, що лежить в основі розрахунку базового ліміту, повинен прийматися показник, який дає мінімальне значення кінцевого ліміту, наприклад, мінімальний із наступних показників [63]:

- капітал банку-контрагента $\times 0,1$;
- чисті активи контрагента $\times 0,01$;
- середній щоденний обсяг платежів контрагента $\times 0,05$ та ін.

Зважаючи на вище викладене, необхідно виокремити наступні напрями удосконалення відповідних елементів міжбанківських кредитних відносин:

1. Удосконалення організації ринку міжбанківських кредитів в Україні шляхом:

а) створення Міжбанківського кредитного об'єднання, як єдиного інформаційно-торгового середовища, яке надавало б послуги по купівлі-продажу міжбанківських кредитних ресурсів;

б) відкриття міжбанківського електронного магазину для забезпечення оперативності узгодження попиту та пропозиції на міжбанківські кредити та ознайомлення з інформацією, як по ринку міжбанківських кредитів, так і загальноекономічною;

в) створення централізованої аналітичної служби, яка б займалася

професійним аналізом комерційних банків України, навчального та центру розрахунку індикаторів міжбанківського кредитного ринку.

2. Введення укладання форвардних та ф'ючерсних контрактів на відсоткову ставку за міжбанківськими кредитами дозволить знизити ризики значних коливань відсоткових ставок на ринку міжбанківських кредитів.

3. Запровадження нового механізму забезпечення повернення міжбанківських кредитів, такого як безперечне списання з кореспондентського рахунку банку-позичальника коштів у разі не виконання ним своїх зобов'язань.

4. Удосконалення нормативної бази щодо міжбанківського кредитування, шляхом розробки та впровадження комерційними банками "Положення про порядок проведення міжбанківських кредитних операцій".

5. Введення у використання Національним банком України внутрішньоденних кредитів для забезпечення безперервності функціонування платіжної системи та підтримання короткострокової ліквідності в середині операційного дня.

6. Вдосконалення структури банківської установи шляхом створення структурного підрозділу – сектору міжбанківського кредитування, для роботи на ринку міжбанківських кредитів. Доцільним є створення у складі даного сектору трьох відділів: кредитного, інформаційного та аналітичного.

7. Розробки комплексного та неперервного процесу підвищення кваліфікації для оновлення теоретичних, практичних знань та умінь працівників, які працюють на ринку міжбанківських кредитів. Для цього необхідно розробити класифікатор видів навчання для підвищення кваліфікації та сформулювати посадові вимоги до даних працівників банку в розрізі їх функціональної спеціалізації.

8. Вдосконалення технології атестації як постійно діючого елементу роботи, направленою на формування високопрофесійного кадрового складу керівників та спеціалістів для роботи на ринку міжбанківських кредитів.

9. Удосконалення формування індикаторів міжбанківського кредитного ринку, шляхом приведення терміну розрахунку вітчизняних індикаторів до світових параметрів, вдосконалення вибірки комерційних банків та розрахунок

індикаторів по банкам «першої групи» та «другої групи», тобто більш та менш надійними позичальникам.

10. Удосконалення методики оцінки кредитоспроможності банку-контрагента, що сприятиме підвищенню ефективності і уможливить вияв резервів покращення діяльності банку.

11. Виявлення основних аспектів розрахунку лімітів на міжбанківські операції з метою адекватної оцінки кредитних ризиків за портфелем міжбанківських кредитів.

Таким чином, запропоновані напрями розвитку міжбанківського кредитування в Україні, сприятимуть становленню якісно нових взаємин між комерційними банками на ринку міжбанківських кредитів, підтриманню стабільності банківського сектору та економіки в цілому.

Отже, перспективними напрямами оптимізації роботи банків на міжбанківському кредитному ринку є вдосконалення організаційної структури підрозділів банку шляхом створення такого структурного підрозділу, як сектор міжбанківського кредитування; створення організаційної структури міжбанківського кредитного процесу, з впровадженням якої очікується збільшення обсягу міжбанківських кредитних операцій, вдосконалення системи внутрішнього контролю за всіма властивими міжбанківським кредитним операціям ризиками, що, в свою чергу, дасть змогу знизити їх рівень, а отже сприятиме розвитку міжбанківського кредитування.

ВИСНОВКИ

Результатом проведеного дослідження в рамках кваліфікаційної роботи є теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання перспектив розвитку міжбанківського кредитування в Україні. Отримані результати свідчать про досягнення поставленої мети та задач дослідження і дають підставу зробити наступні висновки:

Кредитна діяльність комерційних банків тісно пов'язана з міжбанківським кредитуванням, адже міжбанківський кредит є одним з різновидів кредиту.

У дипломній роботі розглянуті різні погляди щодо визначення сутності «міжбанківський кредит», «міжбанківський кредитний ринок» та зроблено висновок, що сутність цих термінів, незважаючи на велику кількість їх трактувань, залишається недостатньо розкритою.

На підставі дослідження великої кількості трактувань дефініції «міжбанківський кредит» сформульовано наступне визначення. Міжбанківський кредит – це економічні відносини між банками з приводу руху позичкового капіталу в грошовій формі на договірній основі з метою збільшення ресурсної бази банків для розширення їх активної діяльності, отримання прибутку та виконання нормативних вимог центрального банку.

У діяльності банківської системи процес міжбанківського кредитування займає важливе місце. Банківські установи використовують міжбанківський кредит як інструмент регулювання власної ліквідності та платоспроможності, завдяки можливості оперативного одержання коштів.

Кредитна діяльність комерційних банків невіддільна від операцій на ринку міжбанківських кредитів. Одержання кредитів в інших банках дає можливість поповнювати банківські кредитні ресурси. При надлишку ресурсів банк розміщує їх на міжбанківському ринку, при нестачі ресурсів банк купує їх на ринку. Ринок міжбанківських кредитів є важливою складовою ринку кредитних ресурсів.

Як сегмент фінансового ринку міжбанківський кредитний ринок не тільки

підтримує ліквідність банківської системи, а й сприяє розвитку грошово-кредитної системи. Міжбанківські кредити характеризуються двома юридично-правовими формами реалізації: кредитів, отриманих від інших банків та кредитів, отриманих від НБУ.

Дуже часто на міжбанківському ринку кредитором виступає Національний банк України, тому було проаналізовано формування відносин між Національним банком України та банками ще з початку його створення і функціонування.

Перспективи активізації кредитної діяльності банків безумовно передбачають подальшу лібералізацію політики рефінансування: поступове, виважене зниження облікової ставки, тимчасове введення довгострокового цільового рефінансування життєздатних, платоспроможних банків з метою відновлення іпотечного кредитування, розвитку малого і середнього бізнесу, запуску загальнодержавних інфраструктурних проектів, що означає появу нових робочих місць і збільшення кількості кредитоспроможного населення. Основні принципи, на яких повинна базуватися політика рефінансування, – це виваженість, прозорість і контрольованість, тобто контроль НБУ за цільовим використанням банками коштів рефінансування.

Особливий акцент у процесі міжбанківського кредитування робиться на процедурі аналізу кредитоспроможності банків і встановлення обґрунтованих лімітів на міжбанківські операції з метою мінімізації кредитного ризику.

Завдяки проведенню ефективної лімітної політики банками вдається уникнути надмірної концентрації, обмежити, й мінімізувати фінансові втрати, диверсифікувати свої портфелі й забезпечити стабільні доходи.

При оцінці кредитоспроможності банків-контрагентів, враховуються такі напрямки: дотримання банком-боржником (резидентом) економічних нормативів і нормативів обов'язкового резервування коштів; аналіз якості активів і пасивів; стан ліквідності; аналіз прибутків і збитків; виконання банком-боржником зобов'язань у минулому; обсяг наданих та отриманих міжбанківських кредитів; щорічний аудиторський звіт; інша інформація, що може свідчити про наявність ризиків несвоєчасного виконання зобов'язань.

Процес встановлення лімітів на контрагентів полягає в запровадженні шкали відповідності значень рейтингів та сум лімітів. Ліміт на основі рейтингу обмежує максимальний розмір допустимого ризику при операціях з даним контрагентом.

Встановлення лімітів на основі оперативного моніторингу рейтингів дозволяє здійснювати своєчасне коригування лімітів залежно від змін фінансового стану банків-контрагентів. При погіршенні фінансового стану відбувається зниження рейтингу, що автоматично веде до постановки питання про зниження ліміту або припинення операцій з цим контрагентом.

Перспективними напрямками оптимізації роботи банків на міжбанківському кредитному ринку є вдосконалення організаційної структури підрозділів банку шляхом створення такого структурного підрозділу, як сектор міжбанківського кредитування; створення організаційної структури міжбанківського кредитного процесу, з впровадженням якої очікується збільшення обсягу міжбанківських кредитних операцій, вдосконалення системи внутрішнього контролю за всіма властивими міжбанківським кредитним операціям ризиками, що, в свою чергу, дасть змогу знизити їх рівень, а отже сприятиме розвитку міжбанківського кредитування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аврамчук Л. А. Роль міжбанківського кредитування у формуванні ресурсної бази банків в умовах глобалізації. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nvnau_eamb/2011_168_1/11ala.pdf.
2. Алексеєнко М. Д. Проблеми міжбанківського кредитування в Україні. *Стратегія економічного розвитку України*. Київ: КНЕУ. 2001. Вип. 6. С. 449-458.
3. Аналіз банківської діяльності: підручник. А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін. ; за ред. А. М. Герасимовича. Київ: КНЕУ, 2004. 599 с.
4. Банківська енциклопедія. М. І. Савлук, А. М. Поддєрьогін, А. А. Пересада та ін.; під ред. А. М. Мороза. Київ: Ельтон, 1993. 333 с.
5. Банківська справа: навч. посібник: навч. Посібник. І. С. Гуцал, Я. І. Чайковський, Н. Д. Галапуп та ін.; за ред. проф. Р. І. Тиркала. Тернопіль: Карт-бланш, 2001. 314 с.
6. Банківський менеджмент: підручник. За ред. проф. О. А. Кириченко та В. І. Міщенко. Київ: Знання. 2005. 801 с.
7. Банківські операції: підр. В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янська, О. Г. Коренева; за ред. В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янської. 2-ге видання перероб. і доп. Київ: Знання, 2006. 727 с.
8. Банківські операції: підручник. А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.; за заг. ред. А. М. Мороза. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ: КНЕУ, 2008. 608 с.
9. Банківські операції: підручник, за ред. О. В. Дзюблюка; Тернопіль: Економічна думка, 2009. 696 с.
10. Банківські операції: підручник; за ред. А. М. Мороза. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: КНЕУ, 2002, 476 с.
11. Банковское дело: учебник. Под ред. О. И. Лаврушина. Москва: Финансы и статистика, 1998. 576с.

12. Береславська О. Чинники курсової нестабільності в Україні. *Вісник Національного банку України*. 2009. № 2. С. 8-14.
13. Большой экономический словарь (А. Н. Азрилиян, О. М. Азрилиян, Е. В. Калашникова и др.); под ред. А. Н. Азрилияна. 5-е изд., доп. и перераб. Москва: Институт новой экономики, 2002. 1280 с.
14. Бугай В. З. Світовий досвід подолання кризи ліквідності в банківському секторі та можливості для України. *Економічний простір*. 2010. № 33. С. 15–25.
15. Бутрин М. О. Структурна побудова вітчизняного міжбанківського кредитного ринку. *Вісник університету банківської справи Національного банку України*. 2009. № 3 (6). С. 110-113. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VUbsNbU/2009_3/VUBSNBU6_p110-p113.pdf.
16. Васюренко О. В. Банківські операції: навч. посібник. Київ: Знання, 2004. 324 с.
17. Васюренко О. В., Федосік І. М. Ресурси комерційного банку: теоретичний та прикладний аналіз: монографія. Харків ПП. «Яковлева», 2006. 88 с.
18. Вовк В. Я., Хмеленко О. В. Кредитування і контроль: навчальний посібник. Київ: Знання, 2008. 463 с.
19. Вулфел Ч. Дж. Энциклопедия банковского дела и финансов. Самара: Корпорация «Федоров», 2000 1583 с.
20. Гагарин С. В., Никольский Ю. Б., Шамаев Г. А. Межбанковский кредит: дилинговые операции на рынке «коротких денег». Москва: «Принтлайн», 1995. 208 с.
21. Галиць О. С. Роль та значення рефінансування у фінансовій системі України. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2006. № 8. Ч. 3. С. 86–94.
22. Гідулян А. Державна фінансово-кредит-на політика в площині розвитку банківської системи України. *Вісник Національного банку України*. 2009. № 10. С. 35-40.

23. Гребеник Н. І. Основні віхи у формуванні та проведенні грошово-кредитної (монетарної) політики в Україні. Стаття третя. Шляхи вдосконалення політики рефінансування Національним банком України. *Вісник Національного банку України*. 2010. № 10. С. 3-11.

24. Гребеник Н. І. Основні віхи у формуванні та проведенні грошово-кредитної (монетарної) політики в Україні. Стаття друга. Розвиток і оптимізація механізмів та інструментів монетарної політики. *Вісник Національного банку України*. 2010. № 2. С. 10-15.

25. Гребеник Н. І. Основні віхи у формуванні та проведенні грошово-кредитної (монетарної) політики в Україні. Стаття перша. Становлення монетарної політики в незалежній Україні. *Вісник Національного банку України*. 2007. № 5. С. 12-22.

26. Стельмах В. С., Єпіфанов А. О., Гребенюк Н. І., Міщенко В. І. Грошово-кредитна політика в Україні. 2-ге вид. К. т-во «Знання», КОО, 2003. 421с.

27. Гуляєва Л. П. Міжбанківські кредити в Україні: еволюція розвитку та проблеми сучасності [Текст] / Л. П. Гуляєва // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ. – 2005. – № 206. – Т. 1. – С. 207– 215.

28. Гумен І. М. Сутність та функції ринку міжбанківських кредитів [Текст] / І. М. Гумен // Фінансово-кредитний механізм регулювання економічної стабілізації: Зб. наук. пр. Інституту економіки НАН. – К.: Інститут економіки НАН України, 1998. – с.119-129.

29. Гумен І. М., Єрмолінський А. Ризики й ліміти міжбанківського кредитування. *Вісник Національного банку України*. 2002. №8. С. 16-19.

30. Гумен І. М. Складові банківських рейтингів: науково-практичний аспект. *Вісник Національного банку України*. 2000. № 1. С.57-60.

31. Гумен І. М. Становлення ринку міжбанківських кредитів в Україні. *Вісник Національного банку України*. 1999. №6. С. 58-61.

32. Гурнак О. В., Бакланова К. О. Удосконалення методики рейтингової оцінки комерційних банків. URL: http://masters.donntu.edu.ua/2003/fem/baklanova_k/library/library/bank_reiting.html.

33. Денисенко М. П. Гроші та кредит у банківській справі: навчальний посібник. Київ: Алерта, 2004. 478 с.
34. Дзюблюк О. В. [Текст] / Генезис функцій центрального банку в ринкових умовах господарювання / О. В. Дзюблюк // Вісник Національного банку України. – 2002. – №7. – С. 18-23.
35. Дребот Н. П., Гречко Т. М., Сарахман О. М. Операції Національного банку України і їх облік: навчальний посібник. Київ: УБД НБУ, 2007. 391 с.
36. Еш С. М. Фінансовий ринок: навч. посіб. для студентів вузів. Київ: Центр учб. літ., 2009. 527 с.
37. Жак О. П., Попов Д. С., Заруба Ю. О., Лисенко Р. С., Ерліна Т. Ю., Булавка О. М. Формування вартості кредитів в країнах з перехідною економікою і вплив на неї облікової ставки: Інформаційно-аналітичні матеріали / У ред. к.е.н. О. І. Кирєєва, к.е.н. Шаповалової. Київ: Центр Наукових досліджень НБУ, 2004. 84 с.
38. Заруцька О. П. Ринок міжбанківських кредитів та управління поточною ліквідністю комерційних банків. *Финансовые риски*. 2001. №3(27). С.43-45.
39. Казакова О. Н. Дискуссионные вопросы содержания понятий «кредит» и «межбанковский кредит». *Банковские услуги*. 2008. № 9. С.2-15.
40. Карчева Г. Особливості функціонування банківської системи України в умовах фінансово-економічної кризи. *Вісник Національного банку України*. 2009. №11. С. 10-16.
41. Кириленко В. Б. Міжбанківське кредитування як недепозитне джерело залучених ресурсів. С. 226-233. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/foa/2009_13/13_29.pdf.
42. Коваленко Д. І. Гроші та кредит: навч. посіб. для студентів. – Київ: Центр учб. літ., 2009. 318 с.
43. Косоков В. А. Проблеми підтримки ліквідності комерційних банків НБУ в умовах кризи. 2012. – URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dtr_ep/2012_1/files/EC112_39.pdf.

44. Кузьмак О. М. Забезпечення стійкості банківської системи шляхом рефінансування. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2010. Вип. 13. С. 287–294.
45. Кузьмак О. М. Міжбанківське кредитування: особливості та роль у банківській діяльності. *Фінанси, учет, банки: сб. науч. трудов*. Донецк. 2007. № 13. С. 72-77.
46. Кузьмін В. В., Андрейченко О. В. Банківські операції: навч. посібник для студ. екон. спец. вищих навч. закл. Київ: ННЦ «Ін-т аграрної економіки», 2006. 418 с.
47. Маслак Н. Г., Пашкурова Н. П. Використання трирівневої методики встановлення ліміту кредитування на банк-контрагент у системі управління кредитним ризиком. URL: <http://khibs.edu.ua/1%286%292009/R1/3.pdf>.
48. Михайлюк Р. В. Удосконалення організації міжбанківського кредитування в Україні. *Вісник НУВГП*. 2017. № 2 (38). С. 152–158.
49. Бодрова Н. Сек'юритизація активів як інноваційна форма рефінансування банків та проблеми її впровадження в Україні. *Наука й економіка*. 2011. №4(24). С. 7-11.
50. Вовчак, О., Осадчий І. Сучасні інструменти реструктуризації вітчизняної банківської системи. *Вісник НБУ*. 2014. №12. С. 13-17.
51. Дейсан І. Міжбанківський кредитний ринок України на сучасному етапі. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2012. №3(15). С. 176-178.
52. Ключко Л. Проблемні банки в Україні, їх рефінансування та рекапіталізація в сучасних умовах. *Актуальні проблеми економіки*. 2011. №3(117). С. 217-222.
53. Тригуб О., Стретович О. Особливості ціноутворення на ринку міжбанківського кредитування в Україні. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2013. №5(144). С. 44-50.
54. Міщенко С. В. Проблеми забезпечення ліквідності банків на основі використання механізмів рефінансування. *Фінанси України*. 2009. № 7. С. 75–88.

55. Остапчук Я. М. Міжбанківський кредитний ринок в інфраструктурі банківської системи України: автореф. дис... канд. екон. наук 08.00.08 Я. М. Остапчук; КНЕУ. Київ: 2008. 22 с.

56. Пастернак А. Л., Блудова Т. В. Аналітичні процедури в процесі обґрунтування лімітів міжбанківського кредитування. *Економіка: проблеми теорії та практики*. Збірник наукових праць. Донецьк: ДНУ. 2006. С.822-827.

57. Пастернак А. Л. Методика аналізу кредитоспроможності банків-контрагентів на ринку міжбанківського кредитування: автореф. дис... канд. екон. наук 08.00.09; КНЕУ. Київ: 2007. 22 с.

58. Про банки і банківську діяльність: закон України : прийнятий 07.12.2000 р. № 2121-III. Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2121-14>.

59. Савлук М. І. Тенденції на ринку міжбанківського кредиту України в період фінансової кризи. *Фінанси, облік і аудит: зб. наук. праць / відп. ред. А. М. Мороз*. Київ: КНЕУ, 2010. Вип. 15. С. 170–179. URL: http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/274/1/15_20.pdf.

60. Семко В. М. Механізм розрахунку та встановлення лімітів на ринку міжбанківського кредитування. *Економіка и управление*. 2012. № 6. С. 137-142. URL: http://pk.napks.edu.ua/library/compilations_vak/eiu/2012/6/p_137_142.pdf.

61. Скок Є. М. Дискусійні питання щодо сутності поняття «міжбанківський кредитний ринок». *Вісник університету банківської справи України*. 2012. № 2(14). – С. 209-212. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VUbsNbU/2012_2/12_2_42.pdf.

62. Сулима М. О., Андросс С. В. Етапи розвитку вітчизняного міжбанківського кредитного ринку. *Бізнес-інформ*. 2011. № 7(2). С. 134-136.

63. Савенкова И.С. Анализ российского рынка межбанковских кредитов. *Научное сообщество студентов XXI столетия. Экономические науки*. 2017. № 5(42). С. 73-76.

64. Толстолесова Л. А. Регулирование банковской ликвидности. *Экономика и современный менеджмент: теория и практика*. 2016. № 5(37).

65. Ларионова И. В. Финансовое оздоровление коммерческих банков: современное состояние и проблемы. *Банковские услуги*. 2017. № 9. С. 2–10.

66. Ларионова И.В. О приведении банковского регулирования в соответствие со стандартами Базельского комитета по банковскому надзору (Базель III) в условиях нестабильной экономической ситуации : монография / И.В. Ларионовой. Москва : КНОРУС, 2018. 190 с.

67. Родичева В.Б. Система рефинансирования кредитных организаций банком России и ее влияние на совокупную банковскую ликвидность : диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук / В.Б. Родичева Екатеринбург : УрГЭУ, 2018. 213 с.

68. Гамбаров Г.М. Анализ структуры трансмиссии ликвидности на рынке межбанковских кредитов. *Деньги и Кредит*. 2017. №6. С. 34-37.

69. Кулик С.Д. Обзор российского межбанковского кредитного рынка: проблемы и перспективы. Молодежный научный форум: Общественные и экономические науки. 2017. № 11(40). С. 23-26.

70. Мусина Р.Р. Проблемы поддержания финансовой устойчивости банковской системы России. *Фундаментальные исследования*. 2017. С. 91-98.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А
ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮЮЧИХ КРЕДИТІВ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ
УКРАЇНИ

Таблиця А.1 – Особливості регулюючих кредитів Національного банку України

Інструмент	Мета залучення банками	Періодичність/ строк	Застава	Порядок надання/ суми
П				
Овернайт	Забезпечення виконання ОР та нормативів	Щоденно	Пул, який може складатися із таких активів: ДОУ ДС НБУ іноземна валюта (\$, €, £, ₪, ¥) облігації МФО	Автоматично, сума обмежується лише наявною у банку заставою
Щотижневі тендери	Регулювання короткострокових/ середньострокової ліквідності	Строк до 14 днів Один раз на 2 тижні (у п'ятницю) Строк понад 14 днів: наразі не проводяться	ДОУ ДС НБУ іноземна валюта (\$, €, £, ₪, ¥) облігації МФО	Процентний або кількісний тендер (наразі застосовується кількісний без обмеження суми за умови наявності застави)
Монетарні інструменти тонкого налаштування				
Пряме репо	Регулювання короткострокових/ середньострокової ліквідності	Нерегулярно, у разі звернення банку Строк до 90 днів	ДОУ Також можуть бути Облігації МФО	Проведення операції за заявкою з переходом права власності на цінні папери
Позачергові тендери	Регулювання короткострокових/ середньострокової ліквідності	Залежно від ситуації на ринку Строк до 90 днів	Та сама що і на щотижневих тендерах	Процентний або кількісний тендер, можливі додаткові умови
Довгострокове рефінансування	Регулювання довгострокової ліквідності	Від 1 до 5 років	Та сама що і на щотижневих тендерах	Наразі не застосовується
Екстрена підтримка ліквідності і банків	Покриття тимчасового дефіциту ліквідності банків, які мають вплив на стабільність фінансової системи	Залежно від потреби банку Строк до 90 днів, можливе продовження на строк до 90 днів. Загальний строк не може перевищувати 1 рік	Гарантії урядів, МФО, іноземних банків, облігації підприємств, ДІУ, банківські метали, нерухоме майно, майнові права	Клопотання банку, періодичне надання прогнозу грошових потоків Кредит надається одним або кількома траншами, визначається на підставі прогнозу відпливу коштів Окрема постанова Правління
Підтримка ліквідності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб	Покриття тимчасового дефіциту коштів ФГВФО	Залежно від потреби ФГВФО Строк до 3 років з можливою пролонгацією. Загальний строк не може бути більшим 5 років	ДОУ, майнові права на майбутні надходження	Клопотання ФГВФО із графіком надходжень і витрат та підтвердними документами на заставу. Окрема постанова Правління

